ALPAIDIS

TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKRING HOEGAARDS ERFGOED VZW
Erfgoed ◆ Geschiedenis ◆ Volkskunde ◆ Biercultuur
Anno LX nr. 234 1/2024

Driemaandelijks: februari, maart, april 2024
Afgiftekantoor 9550 Herzele ◆ Erkenningsnummer P 802006
◆ *Ver. Uitg. Georges Stienlet, Nerm 117, 3320 Hoegaarden*

1/2024

Themanummer:
Zes militaire kampen in Meldert

Schilderij Jean-Baptiste Martin (1659-1735), privé collectie

tijdens de Europese oorlogen van 1692 tot 1707

De hertog van Marlborough, een vrouw in het leger en het droeve lot van deserteurs

Ten geleide

Hoegaards Erfgoed zet zijn zestigste jaargang van “Alpaidis” in met een themanummer (in kleur) gewijd aan het verblijf van de hertog van Marlborough in onze dorpen.
De bijdrage is van de hand van Erik Wauters (Meldert, Aalst), specialist in studies en veldwerk van de militaire kampementen uit de 17de en 18de eeuw. Hij verrichtte ook archeologisch onderzoek rond de slag van Neerwinden (1693) en publiceerde in 2023 “Krijgsgeweld aan de Kleine Gete 1693-1705”.

Wauters dook in het archief van de hertog van Marlborough (de “Blenheim Papers”, bewaard in de British Library). Het artikel werd opgesteld aan de hand van authentieke bronnen en kaarten, waarvan vele nooit eerder zijn gepubliceerd. Naast een beschrijving van de dagelijkse activiteiten in het kamp wordt bijzondere aandacht besteed aan de militaire executies. Marcellus Laroon, een Engelse officier, was in 1707 in Meldert getuige van de ophanging van deserteurs en maakte er ter plaatse een tekening van. Verder wordt het verhaal gebracht van Kit Davies, alias Mother Ross, de als man vermomde vrouwelijke soldaat, die het bier van Hoegaarden prees en die ooit in het kamp van Meldert een schedelboring onderging.”

John Churchill, 1e hertog van Marlborough (Wikipedia)

De vereniging biedt in jaargang 2024 verder drie nummers aan over geschiedenis en heemkunde, gekoppeld aan de actualiteit. Op Palmzondag zondag 24 maart wordt u uitgenodigd op de open archiefdag, samen met een kunsttentoonstelling, in het gemeentehuis van Hoegaarden.
De Open Monumentendag op zondag 8 september is gekoppeld aan de Bloesemwandeling in Outgaarden, door Toerisme Hoegaarden. Voor (ere-)lidmaatschap en abonnement op Alpaidis zie achterpagina.

Hoegaardse heemkring “Hoegaards Erfgoed” vzw,
p/a ’t Schip, Nerm 117, 3320 Hoegaarden + archief Grand Cru (gemeentehuis)
Voorzitter Georges Stienlet en de bestuursleden/medewerkers Ann Raymaekers, Chris Michel, Diane Nitelet, Irène Bouthé, Noël Verlaers, Imelda Soetaerts, Raymond Billen.
Voor www.hoegaardserfgoed.be: Philip Nitelet.

De legerkampen van Meldert (Hoegaarden) tijdens de Spaanse Successieoorlog (1705-1707)

Erik Wauters

In de beemden en akkers rond Meldert kampeerde in 1705, 1706 en 1707 een groot coalitieleger aangevoerd door de befaamde hertog van Marlborough: Pruisen, Hollanders, Engelsen aangevuld met hulptroepen van diverse origine.

De kampplaats was populair, zowel om strategische als om logistieke redenen. Ze lag aan de toegangspoort van Brabant en het platteland bood het levensnoodzakelijke water en voedsel voor de tienduizenden mannen en paarden.

In deze bijdrage wordt tegen de achtergrond van de politieke en militaire gebeurtenissen het soldatenleven in het kamp geschetst aan de hand van dagboeken, brieven, kranten en kaarten. Bijzondere aandacht wordt besteed aan enkele kleurrijke figuren die in de kampen hebben verbleven. Vrouwelijke soldaat Christian Davies, alias Mother Ross, die het bier van Hoegaarden op prijs wist te stellen, onderging er in 1706 een schedelboring. Marcellus Laroon, een officier bij de Foot Guards, maakte er in 1707 een beklijvende tekening van de ophanging van deserteurs. Een apart hoofdstuk is gewijd aan deze executies, waarvoor onder meer de verslagen van de krijgsraden in de British Library geraadpleegd werden.

De Spaanse Successieoorlog

De Spaanse Successieoorlog (1701-1713) was een internationaal conflict over de erfopvolging van Spanje en de verdeling van het immense Spaanse wereldrijk.

In zijn testament had de Spaanse koning Karel II als troonopvolger prins Filips van Anjou aangeduid, de kleinzoon van de Franse koning Lodewijk XIV. Het machtsevenwicht in Europa zou hierdoor grondig worden verstoord. Spanje, grote delen van Italië en de Zuidelijke Nederlanden zouden in Franse handen vallen. Groot-Brittannië en de Nederlandse Republiek zagen hun handelsbelangen bedreigd. Samen met de andere protestantse landen steunden ze een andere kandidaat voor de Spaanse troon: Karel VI, zoon van de Oostenrijkse keizer Leopold.

De bezetting door de Frans-Spaanse troepen van een aantal barrièresteden in de Zuidelijke Nederlanden, die door de Nederlandse Republiek als een onmisbare buffer tegen Frankrijk werden beschouwd, zorgde voor grote onrust.

In mei 1702 verklaarde de zgn. Grote Alliantie, gevormd door Engeland, de Nederlandse Republiek, Oostenrijk, Pruisen en enkele kleine Duitse vorstendommen officieel de oorlog aan Frankrijk en zijn bondgenoten Spanje en Beieren.

Het opperbevel van het leger van de Grote Alliantie werd toevertrouwd aan John Churchill, de eerste hertog van Marlborough. Hij werd bijgestaan door de heer van Ouwerkerk[1], die het leger van deNederlandse Republiek (het “Staatse leger”) aanvoerde en prins Eugeen van Savoye, de bevelvoerder van het leger van de Oostenrijkse keizer.

[1] Hendrik van Nassau, heer van Ouwerkerk (1640-1708), door de Engelsen *Overkirk* genoemd.

De oorlog begon in Italië, maar verplaatste zich vanaf 1703 naar het Rijngebied en de Zuidelijke Nederlanden. De opeenvolgende veldtochten waren zeer succesvol voor de geallieerden.

Na de slag bij Ramillies (1706) vluchtte de Frans-Spaanse regering van de Zuidelijke Nederlanden naar Namen. Vlaanderen en Brabant werden voortaan geregeerd door een Engels-Nederlands bestuur.

De kaarten waren grondig dooreengeschud: de geallieerden - die gewoon waren in het offensief te gaan - zagen zich nu genoodzaakt een grondgebied te verdedigen. En dat moesten ze doen met een leger dat kleiner was dan dat van de Frans-Spaanse tegenstander. Een belangrijk deel van de geallieerde troepen was immers nodig om het hoofd te kunnen bieden aan een Frans offensief aan de Rijn. Bovendien had Marlborough in het voorjaar van 1707 het keizerlijke leger naar de Piëmont gestuurd met het oog op een inval in Frankrijk, waarbij prins Eugeen, gesteund door het leger van de prins van Savoie en de Engelse vloot, het beleg zou slaan voor Toulon. Van meet af aan was Eugeen weinig enthousiast over deze operatie, die gedoemd was te mislukken. Op 21 augustus moesten de keizerlijke troepen, in aantal overtroffen door de Fransen en uitgeput door ziekte, zich terugtrekken. Marlborough kon alleen lijdzaam toezien. Het is niet verwonderlijk dat de zorgen om deze hachelijke expeditie in zijn Meldertse correspondentie vrijwel dagelijks aan bod komen.

Het Engels-Nederlands bestuur maakte zich na verloop van tijd impopulair bij de lokale bevolking. Niet alleen was het een "protestantse" bezettingsmacht in een katholiek land, bovendien werden de vele taksen en opeisingen als onrechtvaardig beschouwd en maakten politici en legeraanvoerders zich schuldig aan regelrechte afpersingen. Zo werd Marlborough er door zijn Nederlandse bondgenoten van beschuldigd de oorlog te verlengen om eigen geldgewin. De hertog was zonder twijfel een geniaal legeraanvoerder, maar had ook zijn kleine kantjes. Zo stond hij bekend als een notoire vrek. Winston Churchill, een nazaat van Marlborough, die over zijn beroemde voorvader een monumentale vierdelige biografie schreef,[2] brengt hierover enkele pikante anekdotes en schrijft de karaktertrek toe aan de armoede die de hertog in zijn jeugd had gekend. Het is een feit dat de oorlog Marlborough geen windeieren heeft gelegd, waarvan het paleis van "Blenheim", dat hij liet bouwen in Woodstock (Oxfordshire), tot op vandaag getuigt. Van de hertog is onder meer bekend dat hij in 1709 vanuit Antwerpen een goudlading had verscheept ter waarde van 600.000 rijksdaalders, een astronomisch bedrag.[3] Vooral berucht was echter Marlborough's rechterhand Cadogan.[4] Cadogan was kwartiermeester-generaal en als dusdanig verantwoordelijk voor de inrichting van de kampplaatsen en de bevoorrading van het leger. Als lid van het Engels-Nederlands bestuur besliste hij bovendien over de aanstelling van de lokale mandatarissen. Beide functies boden uitstekende gelegenheden tot zelfverrijking. In 1711, nadat tussen de Engelse en Hollandse bondgenoten grote meningsverschillen waren gerezen, stuurde de Raad van State[5] een lange, gedetailleerde lijst van beschuldigingen tegen Cadogan naar Karel VI.[6] *The heroic Cadogan* zoals Churchill hem steevast noemt, was volgens een Nederlandse gezant "de grootste dief van allemaal". De kwestie werd uiteraard door de Frans-Spaanse regering in ballingschap, geleid door de graaf van Bergeyck[7], nog opgepookt. Marlborough, die teleurgesteld schrijft *"we have lost the hearts of all the people in this country"*,[8] schuift de schuld op de Nederlanders die ervan beticht werden het land financieel te plunderen. Onder de bevolking van de Zuidelijke Nederlanden hadden zowel de prins van Anjou als Karel VI hun aanhangers; de eerste werden "karabiniers" genoemd, de tweede "kurassiers"; vooral in de steden kwam het tot hoogoplopende conflicten tussen beide partijen.[9]

---

[2] Churchill, W., *Marlborough – His life and Times,* 4 vol., Londen, 1933-1938.

[3] Veenendaal, A., *Het Engels-Nederlands Condominium in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de Spaanse Successieoorlog (1706-1716),* Utrecht, 1944, 252.

[4] William Cadogan, eerste graaf van Cadogan (1671-1726).

[5] Tijdens het Engels-Nederlands bewind - formeel het "Anglo-Bataafs Condominium" genoemd - werden de Zuidelijke Nederlanden bestuurd door de Raad van State, die in Brussel vergaderde en samengesteld was uit leden van de plaatselijke adel en de burgerij. Belangrijke beslissingen van de raad waren echter onderworpen aan het advies (lees: goedkeuring) van de *Conferentie,* bestaande uit afgevaardigden van de Nederlandse Republiek en Engeland.

[6] British Library, add MS 37209 - Letters to the earl of Orrery (1711-14), 301-5 (24 februari 1711).

[7] Jan van Brouchoven, tweede graaf van Bergeyck (1644-1725).

[8] Van 't Hoff B., *The correspondence, 1701-1711, of John Churchill, First Duke of Marlborough and Antonie Heinsius,* Utrecht, 1951, nr. 656 (9 augustus 1708).

[9] De politieke verwikkelingen van deze periode werden uitvoerig becommentarieerd in Veenendaal (supra) en Van Houtte H., *Les occupations étrangères en Belgique sous l'ancien régime,* Gent, 1930. De eerste auteur verdedigt het Nederlandse standpunt, de tweede vooral het Franse.

In 1716 kwam aan het Engels-Nederlands bewind een einde. De Zuidelijke Nederlanden kwamen onder Oostenrijks bestuur. Filips van Anjou verkreeg de Spaanse troon en Karel VI de Zuidelijke Nederlanden en de voormalige Spaanse bezittingen in Italië.

In deze politieke en militaire context vonden de kampementen plaats die op de lokale bevolking een enorme impact hebben gehad. Volgens het aloude principe *le pays nourrit le soldat*, moesten ze instaan voor het onderhoud van de geallieerde legers, wat hun dan weer verboden werd door de Frans-Spaanse regering in ballingschap, die op haar beurt Brabant en Vlaanderen teisterde met oorlogsbelastingen en plunderingen.

Militaire kampementen

Het opzetten van een legerkamp was een grootschalige gebeurtenis. Troepen kampeerden destijds "in slagorde", d.w.z. in twee evenwijdige linies die zich uitstrekten over een afstand van een tiental kilometer. De eerste linie was gericht naar de vijand toe. Achter de tweede linie bevonden zich het artilleriepark en het kwartier van de zoetelaars (soldatenvrouwen, knechten, ambachtslui, herbergiers...). In beide linies stond de infanterie centraal en de ruiterij en de dragonders[10] op de flanken. De plaats van elk regiment werd met spadesteken afgelijnd. De mannen sliepen in tenten van geolied zeildoek. Elke compagnie had zijn eigen kookketel. De tenten van de officieren en van de kolonels die het bevel voerden over de regimenten bevonden zich tussen die van de manschappen en het kwartier van de kampvolgers. De hogere officieren en hun staf logeerden buiten de tentenzone, in kastelen, burgerhuizen of kloosters. In het kamp heerste een ijzeren discipline. Wie zich honderd pas buiten het kampement begaf werd beschouwd als een deserteur en opgehangen. De verantwoordelijkheid voor het kamp berustte bij de kwartiermeester-generaal, over de discipline waakte de provoost-generaal. Ze rapporteerden een de bevelhebbers en beschikten elk over een uitgebreide staf van medewerkers.

De keuze en de inrichting van een kampplaats waren strikt gereglementeerd in de militaire handboeken. Zodra de strategische keuzes bepaald waren, werd een kampplaats geselecteerd. Essentieel daarbij was de beschikbaarheid van voedsel en water. Een modaal leger telde al gauw 70.000 man en 30.000 paarden en lastdieren, nodig voor de ruiterij maar ook voor het vervoer van bagage en artillerie.[11] Civiele contractanten waren verantwoordelijk voor het bakken en leveren van brood voor de manschappen, in principe om de vier dagen. Vlees werd - soms als levend vee - meegevoerd door de kampvolgers, evenals bier, wijn en kaas. Deze producten konden ook aangeleverd worden uit magazijnen die daartoe in de steden werden ingericht. Dit was echter niet mogelijk voor water en voer voor de paarden, omdat de hoeveelheden simpelweg te groot waren om te worden vervoerd. Een paard drinkt 30 à 50 liter per dag, waardoor omgerekend nagenoeg een miljoen liter water per dag nodig was. Water was vooral bij hoge temperaturen noodzakelijk voor de hydratatie van de paarden, die bij het drinken met de benen in het water moesten kunnen staan. De Grote Gete en de Menebeek, met hun vele zijbeken, wouwers en poelen zullen bij de keuze voor een kamp in de regio Meldert essentieel zijn geweest. Even belangrijk was voldoende paardenvoer. Een rantsoen paardenvoer bestond uit hooi, aangevuld met haver en stro. De behoefte aan hooi was enorm. Vers gemaaid hooi ("groene foerage") bevat een grote hoeveelheid water waardoor de dagelijkse behoefte kan geraamd worden op 600 ton per dag. Droge foerage woog nog de helft daarvan en moest worden aangevoerd uit magazijnen, een lastige opgave omdat een groot deel van de lading geconsumeerd werd door de paarden die de hooiwagens moesten trekken.

De soldaten konden in feite niet anders dan het hooi en graan zelf te oogsten op het veld en het te vervoeren in schoven, gebonden op de rug van hun paard. Dergelijke foerageringen vonden bijna dagelijks plaats. Ze werden uitgevoerd onder escorte van de ruiterij en leidden dikwijls tot confrontaties met vijandelijke foerageurs, waarbij soms zelfs het kanon werd ingezet. Op de Brabantse akkers werden zo vaak bloedige gevechten geleverd, die nooit de geschiedenisboeken hebben gehaald en door de Fransen "*la petite guerre*" werden genoemd. Tijdens de kampementen van Meldert werd door het geallieerde leger bijna dagelijks gefoerageerd tot aan de Dijle en tot diep in Haspengouw, waarbij het meermaals tot een bloedig treffen met de vijand kwam.

---

[10] De dragonders waren een soort bereden infanterie: hun uitrusting was lichter dan die van de ruiterij en ze konden zowel te voet als te paard vechten.

[11] Het aantal paarden en lastdieren wordt in de literatuur geraamd op tweemaal de sterkte van de ruiterij en de dragonders. Van Nimwegen O., *De subsistentie van het leger, Logistiek en strategie van het Staatse leger tijdens de Spaanse Successieoorlog*, Amsterdam, 1995, 11.

Zodra er geen paardenvoer meer beschikbaar was, wanneer velden leeg waren en magazijnen te veraf, moest het leger noodgedwongen het kamp verlaten.
Voor de plaatselijke bevolking waren de kampementen zowel een spektakel als een gesel, die ze machteloos moest ondergaan. In het hele gebied woonden amper een paar duizend zielen. In 1693 telde Hoegaarden met al zijn afhankelijkheden 1.081 inwoners, Meldert 250, Tourinnes-la-Grosse (Deurne) en Beauvechain (Bevekom) 305.[12]

1- Legerkamp, omstreeks 1700. Op de voorgrond de tenten van een ruiterij-eskadron, daarachter, de tenten van de officieren en het zoetelaarskwartier. Detail uit een schilderij door Jean-Baptiste Martin (1659-1735); privécollectie.

[12] Algemeen Rijksarchief Brussel, Officie Fiscaal, 361-362-363 (volkstelling 1693)

Legerkampen in Meldert-Hoegaarden

Negenjarige Oorlog (1688-1697)

Al tijdens de Negenjarige Oorlog[13] was het gebied rond Meldert als kampplaats bekend. Zo toont een manuscriptkaart een geallieerd kamp gelegen tussen Hoegaarden en Opvelp, met centrum te Meldert en waarbij de datum 5 juni 1692 staat vermeld.[14] Volgens een Engels journaal van de veldtocht van dat jaar kwam het leger die dag aan in het kamp, waarna het 's anderendaags alweer verder marcheerde naar de Mehaigne, om er de troepen van Luik en Brandenburg te vervoegen.[15] Het kwartier van de koning- stadhouder bevond zich te Meldert, mogelijk op het kasteel.[16]

Ook de Fransen sloegen hier hun kamp op van 15 juni tot 8 juli 1693, een paar maand voor de bloedige slag bij Landen. Veldmaarschalk de Luxembourg ging zelf het terrein verkennen en rapporteerde enthousiast over de overvloed aan foerage en de gunstige strategische ligging van het kamp. Het was gelegen tussen Bossut en Meldert en stond bekend als het kamp van l'Écluse (Sluizen).[17] Na drie weken moest het leger alweer vertrekken: het water was verontreinigd geraakt en de slechte staat van de wegen, veroorzaakt door de vele regens, bemoeilijkte de bevoorrading. Van dit kamp worden in het archief van het Franse landleger vijf manuscriptkaarten bewaard.[18] Een zesde kaart bevindt zich in de verzameling van de Bibliothèque nationale de France; op dit fraai, met waterverf opgehoogd plan is onder meer het kasteel van Meldert te zien, waar dragonders kampeerden. Zie afb. 2.

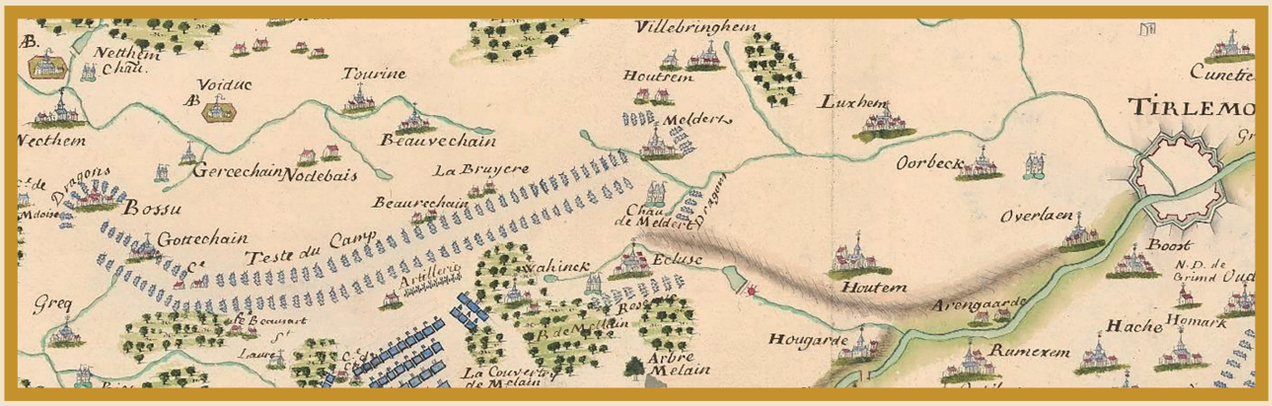

2- Het Franse kamp van l'Écluse (Sluizen), 15 juni - 8 juli 1693. Centraal het kasteel van Meldert. Manuscriptkaart (detail), Bibliothèque nationale de France, Cartes et plans, GE DD-918 (20).

---

[13] De Negenjarige Oorlog, ook bekend als de Oorlog van de Augsburgse Liga of de Oorlog van de Grote Alliantie, was een conflict dat voorafging aan de Spaanse Successieoorlog en waarbij een coalitie van voornamelijk protestantse landen en Spanje, aangevoerd door Willem III, koning van Engeland en stadhouder van de Nederlandse Republiek, strijd leverde met het Franse leger dat in de Zuidelijke Nederlanden onder bevel stond van de hertog de Luxembourg.

[14] Digitales archiv Marburg (DigAM), Wilhelmshöher Kriegskarten (WHK), 8/102. Raadpleegbaar op Digitales Archiv Marburg - Das DigAM Projekt - Ausstellung: Digitalisierungsprojekt Wilhelmshöher Kriegskarten (WHK)

[15] D'Auvergne E., *A relation (...) of the last campaigne (…) of his Majesty of Great Britain (…) in the Spanish Netherlands, Anno Dom. 1692*, Londen, 1693, 10-11.

[16] D'Auvergne E., *The history of the campagne in the Spanish Netherlands, Anno Dom 1694,* London, 1694, 16.

[17] De Beaurain J., *Histoire militaire de Flandre depuis l'année 1690 jusqu'en 1694* (…), vol. 2, Parijs 1755, 256-269 en afb. T4, 7-8.

[18] Service Historique de la **Défense (**SHAT), *Recueils généraux sur le règne de Louis XIV, les guerres de Louis XIV, 1667- 1715*, nrs 468-472 en 489. Zie https://www.servicehistorique.sga.defense.gouv.fr/sites/default/files/2019- 10/SHD%20bataille%20inventaire%2089-194.pdf

In juni 1694 was het opnieuw de beurt aan de geallieerden. Het geallieerde leger, 70.000 man sterk, arriveerde op 12 juni en sloeg zijn tenten op tussen Meldert en Tourines-la-Grosse. De koning- stadhouder nam dit keer zijn intrek in de abdij van Hertogendal (Hamme-Mille). Omdat het Franse leger was opgerukt tot Gembloers en Willem III vreesde te worden aangevallen liet hij een “retranchement” d.w.z. een verdedigingslinie aanleggen - bestaande uit een aarden wal voorzien van redans - tussen de Menebeek (Meldert) en de Nethen (Beauvechain). Bij gebrek aan foerage (de boeren waren het leger voor geweest ...) en omdat de Fransen aanstalten maakten om op te rukken naar Luik, werd het geallieerde kamp op 19 juni opgebroken. [19] Van het geallieerde kamp zijn twee Franse kaarten bewaard.[20] Op een daarvan, maar ook op de kaart van het kamp van 1707 (zie verder) is het tracé van het geallieerde retranchement van 1694 duidelijk weergegeven. Zie afb. 3.

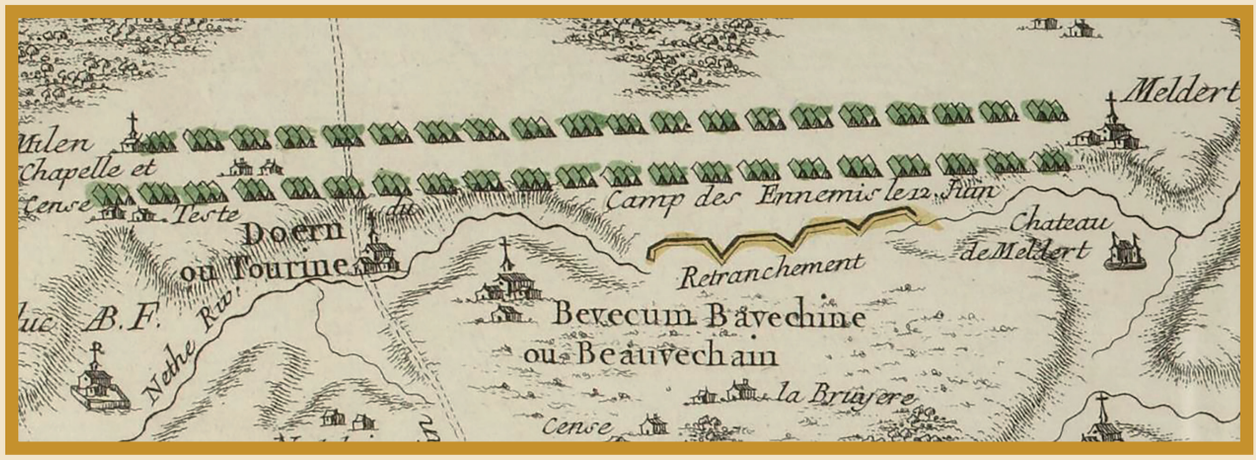

3- Het geallieerde kamp van Meldert met retranchement, 12 - 19 juni 1694. Geëtste kaart (detail) door de Beaurain.

Spaanse Successieoorlog

Tijdens de Spaanse Successieoorlog wordt in de zone Meldert-Hoegaarden gekampeerd gedurende drie opeenvolgende jaren: 1705, 1706 en 1707.

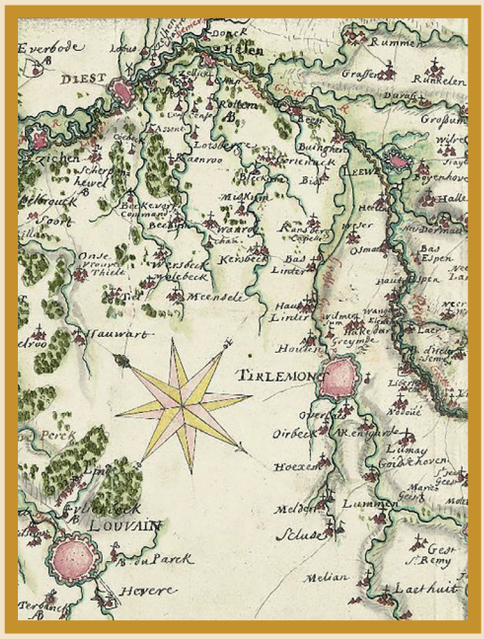

1705

Op 18 juli 1705 brak het geallieerde leger door de Linies van Brabant, drie jaar voordien aangelegd door het Franse-Spaanse leger om Vlaanderen en Brabant te beschermen tegen geallieerde invallen.[21]

4- De Linies van Brabant liepen van de Schelde tot aan de Mehaigne. Ze moesten Brabant beschermen tegen invallen uit het (noord)oosten. Deze kaart toont de linies tussen Zichem en Orp-le-Grand, met daarachter in de driehoek Leuven, Tienen en Jodoigne de dorpen Meldert, l’Écluse en Hoksem.
Geëtste kaart (detail), anoniem, 1705. Rijksmuseum Amsterdam, RP-T-00-3658.

[19] D’Auvergne 1694, 9-17. Alle data in dit campagnejournaal zijn in O.S. (zie noot 42).
[20] De Beaurain J., afb. T5, 5bis (gegraveerde kaart) en Pennier, Sr., *Camps et ordres de marche de l’Armée du Roi en Flandres*, Koninklijke Bibliotheek Brussel; zie kbr.be - Universal Uniform Resource Locator (manuscriptkaart).
[21] Over de linies en de afbraak ervan, zie Wauters E., ‘Krijgsgeweld aan de Kleine Gete te Wange (1693-1705) - De materiële getuigen’, *Ons Landens Erfdeel*, 46 (2023), 16-24.

Na dit opmerkelijke wapenfeit zette het geallieerde leger zijn opmars verder. Op 29 juli staken Engelse en Staatse detachementen de Dijle over bij Neerijse. Marlborough wou de Fransen tot een veldslag dwingen, maar de onderneming mislukte door tegenkanting van een aantal officieren en afgevaardigden van het Staatse leger, die het plan te riskant vonden. De hertog liet vervolgens met tegenzin zijn troepen terugtrekken.

Op 30 juli sloegen de geallieerden hun kamp op tussen Meldert en Bossut. Ze zouden er tot 14 augustus verblijven. De getalsterkte van het leger bedroeg ca. 60.000 man, bedienden en kampvolgers niet meegerekend.[22] Het aantal paarden en lastdieren kan geraamd op minstens 30.000.

Ouwerkerk vestigde zijn hoofdkwartier in Bossut.

De hertog van Marlborough nam zijn intrek in het kasteel van Meldert.

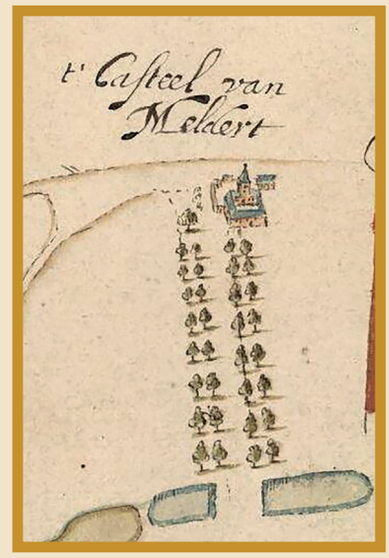

5- De hertog van Marlborough. Geëtste prent, J. de Leeuw. Amsterdam, Rijksmuseum, RP-P-OB-46.511.
6- Het kasteel van Meldert in 1655. Kaartboek abdij van Park. Algemeen Rijksarchief, Verzameling Kaarten en plattegronden in Handschrift. Reeks II, 8186, 54.

Ooggetuige Edward Hopkins beschreef in zijn memoires de aankomst van de hertog: terwijl het onbewoonde kasteel werd ingericht voor zijn verblijf, liet hij een tafel en vouwstoel brengen en vroeg om pen en inkt. Tussen zijn gardesoldaten en de bedienden die met muilezels zijn bagage aanbrachten, begon de hertog voor het oog van iedereen brieven te schrijven. Bij het diner dat die avond werd gehouden was hij in opperbeste stemming, ondanks de mislukte actie aan de Dijle.[23] Van de dag van aankomst van het leger tot die van zijn vertrek heeft de hertog vanuit het kamp van Meldert tientallen brieven verstuurd. In gedrukte vorm beslaan ze niet minder dan dertig bladzijden. De correspondentie is vooral van militaire en diplomatieke aard en bevat nauwelijks informatie over het kamp zelf.[24]

Enkele brieven zijn van persoonlijke aard. Zo vernam Marlborough in Meldert van zijn architect Vanbrugh dat in Woodstock de eerste steen werd gelegd van zijn paleis: het beroemde *Blenheim Palace*, dat de hertog van koningin Anna en het Britse volk had gekregen voor de overwinning die zijn legers hadden behaald in de befaamde veldslag bij Blindheim (Höchstädt) in 1704. Het vooruitzicht dat de werken bij mijn terugkeer goed zullen zijn gevorderd, schreef hij op 7 augustus, verschaft mij het grootste genoegen en verzacht de dagelijkse ongemakken van deze veldtocht.[25]

---

[22] De slagorde van 13 augustus 1705, gepubliceerd in *The Daily Courant* op 15 augustus 1705, vermeldt een totale sterkte van 65 infanteriebataljons en 116 ruiterijeskadrons. Het aantal mannen in een bataljon of eskadron kon erg verschillen; in de vakliteratuur worden ze geraamd op resp. 650 en 150 man.
[23] Harris, M., 'Memoirs of the Right Hon. Edward Hopkins, M.P. for Coventry', *The English Historical Review*, 136 (1919), 503-504.
[24] Murray G., *The letters and dispatches of John Churchill, First Duke of Marlborough, from 1702-1712*, vol. 2, Londen, 1845, 194-222. Volledige digitale versie beschikbaar in de databank *Hathi Trust*.
[25] Murray, vol. 2, 207.

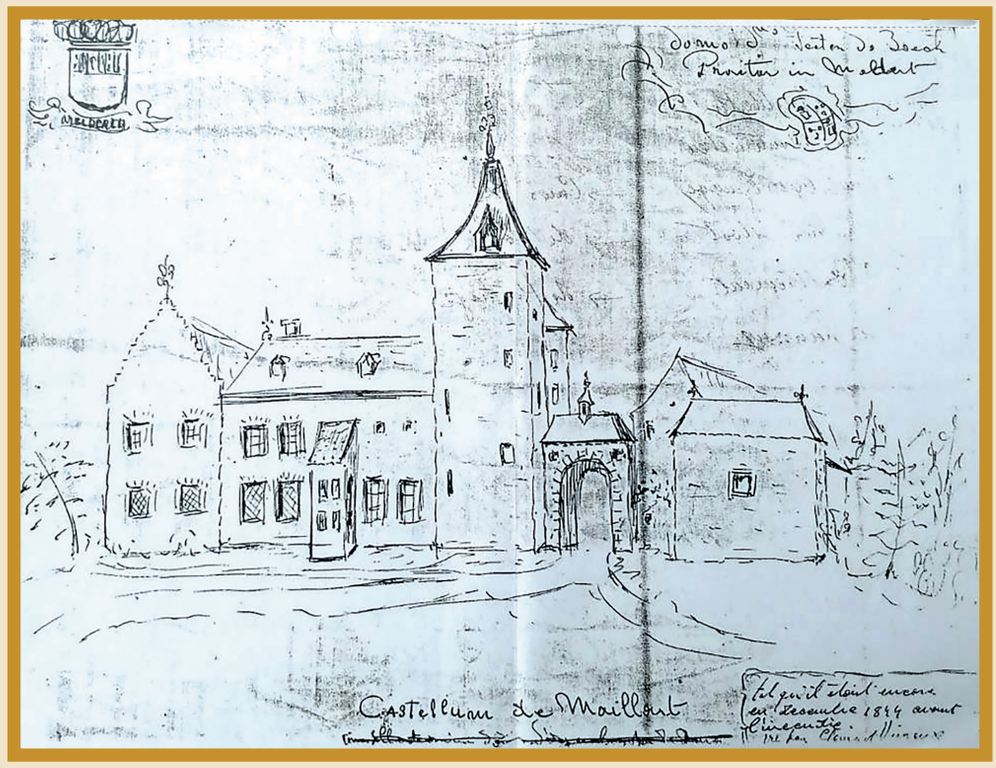

7- Het kasteel van Meldert in december 1844. Nadat het afbrandde werd op het domein een nieuw kasteel gebouwd in neogotische stijl, waarin thans het Sint-Janscollege is gevestigd. Tekening door Clément Vivroux.[26]

Specifieke informatie over het kamp is vooral te vinden in de vele kranten uit die tijd[27] en in een onuitgegeven document, bewaard in de British Library, waarin de dagelijkse orders van het Engels leger werden genoteerd.[28]

Daarin lezen we onder meer dat soldaten het kamp niet mochten verlaten. Overtreders en marodeurs moesten met de dood worden bestraft.

Op 3 en 4 augustus werden de troepen geschouwd door de hertog van Marlborough en de graaf van Sunderland, op een hiertoe vooraf gemarkeerd paradeplein.

Om de paarden van hooi te voorzien, werd regelmatig gefoerageerd op het omliggende platteland. Het hooi werd verzameld en te paard vervoerd door de soldaten, waarvoor per tent een aantal mannen werden aangeduid. Op 6 augustus werd gefoerageerd onder een escorte van 600 soldaten; drie kanonschoten gaven het einde aan van de operatie. Inmiddels had de hertog vanuit het kamp persoonlijk de Brabantse Linies tussen Tienen en Wasseiges verkend. Hij vaardigde het bevel uit tot de sloop ervan, waarvoor een groot aantal lokale werkkrachten werden opgevorderd, in het document "*boors*" (boeren) genoemd. Om die te beschermen werd vanuit het kamp van Meldert een troepenmacht naar Jodoigne gestuurd. Boeren met wapens moesten echter beschouwd worden als vijanden en werden gevangengenomen. Het Anjouaans bewind had duidelijk nog aanhangers in de streek.

Op 10 augustus werd in het kwartier van de hertog een Ierse priester opgehangen, die voor de Fransen had gespioneerd.

---

[26] Met dank aan de heer Luc Minten.
[27] De kranten *Nouvelles extraordinaires de divers endroits* en *Opregte Leydse Courant*, beide gepubliceerd in Leiden, brachten bijna dagelijks berichten uit het kamp van Meldert.
[28] British Library, Add MS 61404 (Blenheim Papers).

Dat de boeren ook voor de soldaten een gevaar konden betekenen blijkt uit het verhaal van een dragonder en twee zoetelaars die op weg naar het kamp in de buurt van Tienen verrast werden door een partij van vijftien boeren, waarvan er drie vuurwapens droegen en de andere bewapend waren met grote stokken ("*great sticks*"). De dragonder verdedigde zich nog met een tentstok maar verloor een arm in het gevecht. Een van de zoetelaars werd meegenomen naar een herberg waar hij getrakteerd werd op een glas van zijn eigen wijn, terwijl de boeren de buit onder mekaar verdeelden.[29]

Af en toe kwam het tot een treffen met de vijand, die nabij Leuven kampeerde. Op 4 augustus liet Ouwerkerk vier kanonnen naar de hoogten in de buurt van de abdij van Florival (Huldenberg) brengen, van waaruit hij de Fransen, die achter de Dijle postgevat hadden, liet beschieten.

Volgens een Franse bron hadden de geallieerden te kampen met een grote sterfte van paarden en een algemeen gebrek aan brood voor de troepen.[30]

Op de hygiëne werd nochtans strikt toegezien: om de zes dagen moesten nieuwe latrines worden gegraven en de oude dichtgegooid. Dode paarden dienden onmiddellijk te worden begraven. Zieke soldaten werden voor verpleging naar Tienen gestuurd waar een hospitaal werd ingericht; de zieke Franse gevangenen die in de stad verbleven, werden met twintig wagens weggevoerd.

De hertog had inmiddels brood laten bakken. Het werd op 13 augustus geleverd in het kamp. Het moest volstaan voor vijf à zes dagen en zou worden aangevuld met een voorraad beschuit, dat met een konvooi onderweg was vanuit Luik. Dezelfde dag werd in het kamp de verjaardag van de overwinning bij Höchstädt gevierd met een dankgebed en een banket.

De broodbevoorrading liet het leger toe verder te marcheren. Het kamp van Meldert werd opgebroken. Op 14 augustus vertrokken de wagens met de zware bagage, gevolgd door de artillerie met 400 werklieden om de wegen vrij te maken. 's Anderendaags, om 3 uur in de ochtend, werd de generale geslagen en marcheerde het voltallige leger naar Korbeek (Corbais).

Van het kamp van 1705 is geen plattegrond bekend.

1706

Na de geallieerde overwinning op de Fransen in slag bij Ramillies op Hemelvaartsdag 1706, trok Marborough de Grote Gete over en kampeerde op 24 mei te Meldert-Beauvechain. Dodelijk vermoeid na een hele dag en een nacht in het zadel, schreef hij er een drietal brieven, waarvan een koningin Anna waarin hij de roemrijke overwinning aankondigde:

"*Camp at Bavechin, 24th May 1706* (…) *I humbly crave leave to congratulate your Majesty* (…) *on the glorious success it pleased God yesterday to bless Y*(e) *M*(ajesty)*'s arms* (…)".[31]

De dag nadien vertrok het leger alweer, de vijand achtervolgend die halsoverkop richting Leuven was gevlucht.

[29] Stansfield S., *Early modern systems of command*, Leeds 2010 (Ph.d. thesis, University of Leeds), 213-214.
[30] De Vault F. en Pelet J., *Mémoires militaires relatifs* à *la succession d'Espagne sous Louis XIV: extraits de la correspondance de la cour et des généraux*, Vol. V, Parijs, 1835, 65.
[31] Murray, vol. 2, 521-522.

Mrs. Christian Davies alias Mother Ross

De slag van Ramillies zou niet alleen de kaart van de Zuidelijke Nederlanden hertekenen (zie hoger) - in Engeland sprak men van de "revolutie" van Ramillies - ook op degenen die hem hadden meegemaakt zou het gebeuren een onuitwisbare indruk nalaten.

8- Mother Ross als dragonder afgebeeld op een anonieme achttiende-eeuwse prent.

Dit gold niet in het minst voor soldaat Christian Davies, alias *Mother Ross*, de bekende vrouwelijke, als man vermomde soldaat, die er gewond raakte en in Meldert een trepanatie onderging. Als Ierse brouwersdochter had ze een uitgesproken belangstelling voor bier. In haar memoires beschreef ze in een opmerkelijke passage het bier van Hoegaarden.

Wie was deze wel zeer bijzondere vrouw?

Geboren in 1667 als dochter van een brouwer in Dublin, zou Christian "Kit" Cavanagh, die zich *Christian Davies* en later ook *Mother Ross* noemde, in 1693 dienst nemen in het Engelse leger. Haar man, Richard Welsh, was in 1691 in onopgehelderde omstandigheden verdwenen en ze had besloten hem te gaan zoeken omdat ze vermoedde dat hij dienst had genomen in het leger. Vermomd als man vocht ze als infanteriesoldaat in de Zuidelijke Nederlanden gedurende de Negenjarige Oorlog. Bij het begin van de bloedige slag bij Landen (29 juli 1693) raakte ze door een musketschot gewond aan de enkel en was gedurende twee maanden buiten dienst. Nadat ze in een duel een sergeant had verwond, verliet ze het leger maar trad onmiddellijk terug in dienst bij de *Scots Greys*, een dragonderregiment.

Tijdens de Spaanse Successieoorlog zou ze in 1704 zowel de slag bij de Schellenberg meemaken - waaraan ze een kogel in de heup overhield - als kort daarop de slag bij Höchstädt. Pas wanneer ze in de slag bij Ramillies gewond raakte en in het kamp van Meldert werd verpleegd, zou ze als vrouw worden ontmaskerd. Ze werd eervol ontslagen bij haar regiment maar bleef als marketentster bij het leger. In 1709 sneuvelde haar man in de slag bij Malplaquet. Ze papte vervolgens aan met zekere kapitein Ross en werd voortaan Mother Ross genoemd. In 1712 keerde ze terug naar haar thuisland, opende een herberg in Dublin maar hervatte al spoedig haar zwervend bestaan. Als bekend en graag gezien persoon werd ze voorgesteld aan koningin Anna en kreeg ze een laatste onderkomen in het Royal Chelsea Hospital voor gepensioneerde soldaten, waar ze naar eigen wens werd begraven in 1739. In dit hospitaal werd haar levensverhaal uit haar mond opgetekend en anoniem gepubliceerd in 1740. Als auteur wordt Daniel Defoe genoemd, bekend voor zijn verhalen geïnspireerd door ware gebeurtenissen, zoals *A journal of the plague year* en het bekende *Robinson Crusoe*. De vele haarfijne details over het leger en de veldtochten wijzen op de authenticiteit van de "memoires", die ook door historici algemeen wordt erkend, al werden hier en daar ongetwijfeld fictieve elementen toegevoegd.[32]

[32] Anoniem, *The life and adventures of Mrs. Christian Davies commonly called Mother Ross*, ed. Londen, 1741.

Een opmerkelijke passage in de "memoires" handelt over het bier van Hoegaarden:

Na de slag bij Höchstädt trok Christian Davies in 1704 met het leger naar Breda. In een herberg buiten de stad wacht haar een grote verrassing: na twaalf jaar herkent ze onder de stamgasten haar man Richard
... in de armen van een Hollandse vrouw. Ze schrijft dat ze haar tranen niet kon bedwingen maar troost vond in een bier van Hoegaarden, "een witbier met de kleur van melkwei". Ze dronk er een weinig van en waste haar ogen en aangezicht met de rest, om geen argwaan te verwekken bij haar strijdmakkers, die uiteraard niet wisten dat Christian Davies een (getrouwde) vrouw was:

"*I could not stop this flood; it continued a good quarter of an hour; at length it ceased, and, drinking a little of the hougarde, which is a white beer, in colour like wey, I washed my eyes and face with the rest, to conceal my having wept."*[33]

Mrs. Davies wist waarover ze sprak als het om bier ging. Haar ouders waren brouwers en voor 1693 baatte ze in Dublin een herberg uit, die ze van haar tante had geërfd en waarin haar man Richard als ober fungeerde.
In 1705 nam Mrs. Davies deel aan de inname van de Brabantse linies. Ze vermeldt de sloop ervan en hoe het leger de sluizen en de buitenwerken van Tienen vernielde om te beletten dat de Frans-Spaanse troepen er in winterkwartier zouden kunnen gaan.[34] Hoewel ze hier niet over schrijft, was ze in augustus waarschijnlijk ook aanwezig in het kamp van Meldert.

Dat was zeker het geval in 1706. Ondanks het feit dat ze haar man had teruggevonden, was ze tijdens de veldtocht van dat jaar in dienst van haar regiment gebleven. Ze beschrijft de vlucht van de Fransen na de slag bij Ramillies waar ze aan het achterhoofd gewond raakte door weggevlogen puin. Bij de schedelboring die ze in Meldert moest ondergaan, zagen de chirurgijns aan haar tepels dat ze kinderen had gezoogd, waardoor haar ware sekse uiteindelijk aan het licht kwam:

"*The shattered remains of their army fled in the greatest confusion, some to Louvain, others to Waveren, and the rest to Judoigne. We took a great number of prisoners in the pursuit, many colours and standards; artillery and ammunition, tin pontons and baggage. I escaped unhurt, through in the hottest of the battle, till the French were entirely defeated; when an unlucky shell from a steeple, on which, before the battle, they had planted some mortars and a cannon (…) struck the back part of my head. I was carried to* ***Meldre*** *or* ***Meldert****, a small town in the quarter of Louvain, two leagues south-east from that university, and five leagues from Ramillies, upon a small brook which washes Tirlemont. I was here trepanned, and great taken care of me, but I did not recover in less than ten weeks. Though I suffered great torture by this wound, yet the discovery it caused of my sex, in the fixing of my dressing, by which the surgeons saw my breasts, and, by the largeness of my nipples, concluded I had given suck, was of a greater grief to me. No sooner had they made this discovery, but they acquainted brigadier Preston, that this pretty dragoon (so I was always called) was, in fact a woman."* [35]

Verwonderlijk genoeg werd Mrs. Christian Davies nooit als vrouw ontmaskerd tijdens de vele jaren waarin ze met mannen de tent deelde en ettelijke keren gewond raakte en verpleegd werd. Ze onderhield zelfs een kind dat ze met een prostituee zou hebben gehad. Volgens sommige auteurs gebruikte ze een zilveren buisje om rechtopstaand te kunnen plassen.[36]

---

[33] *The life and adventures*, 58-61.
[34] *The life and adventures,* 72.
[35] *The life and adventures*, 75.
[36] Broderick, M., *Wild Irish women*, University of Wisconsin Press, 2004, 93.

9- Plattegrond van het geallieerde kamp van Meldert, 1 juni - 10 augustus 1707. Stellingen van de ruiterij (rood), dragonders (blauw) en infanterie (geel). Manuscriptkaart, anoniem, Royal Collection Trust, Military Maps, RCIN 725095.

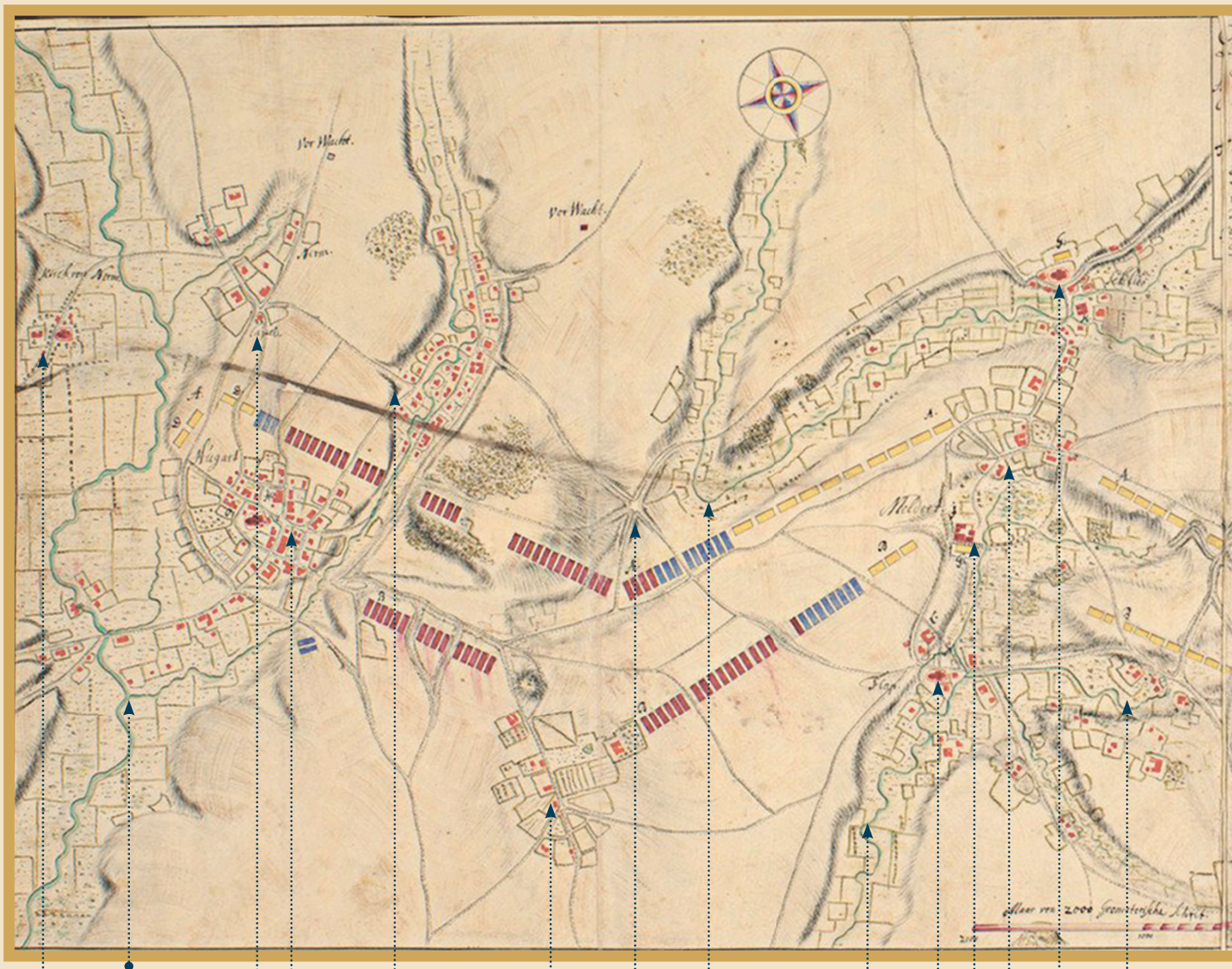

- graaf van Lottum, Pruisen (Honsem)

- lt-gen.von Bülow, Hannover(Tourinnes)

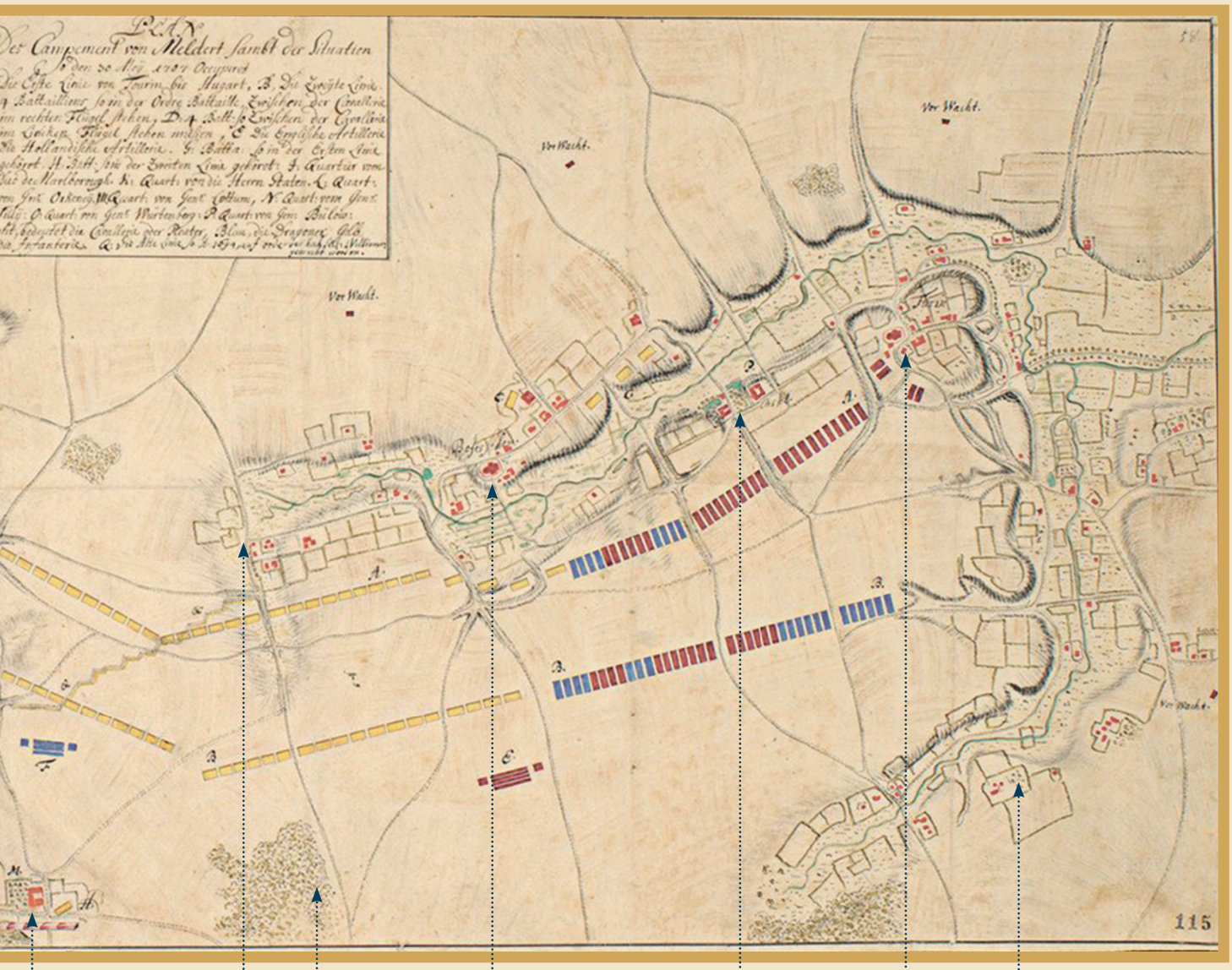

Honsem

Les Burettes

Remmelenbos

Bevekom

Franche Comté

Tourinnes *Deurne*

Mille

1707

Na het bewogen jaar van Ramillies was de veldtocht van 1707 voor de geallieerden wellicht de saaiste en meest teleurstellende van de hele oorlog. Terwijl in het voorjaar de expeditie naar Toulon tergend langzaam op gang kwam, ging de aandacht van Marlborough vooral uit naar de bescherming van Brabant. Het Frans-Spaanse leger, aangevoerd door de hertog van Vendôme, beschikte in de Zuidelijke Nederlanden over meer manschappen dan de geallieerden, die vooral beducht waren voor een aanval op Brussel. Hun getalsterkte kan geraamd worden op ruim 105.000, terwijl het geallieerde leger over niet meer dan 90.000 man beschikte.[37]

Op 31 mei marcheerden de geallieerden vanuit het kamp van Beaulieu (Diegem) naar Terbank bij Leuven. 's Anderendaags staken ze op meerdere pontonbruggen de Dijle over en kampeerden tussen Hoegaarden en Tourinnes-la-Grosse (Deurne), met centrum te Meldert. Vanuit Brussel werd een konvooi brood naar het kamp gestuurd. De zware bagage die eerst nog aan de overkant van de Dijle was gebleven, arriveerde er op 3 juni. Inmiddels was het Frans-Spaanse leger opgerukt naar Sombreffe. Op 5 juni liet Vendôme zijn rechtervleugel postvatten nabij Perwez, op amper een dagmars van de geallieerden. Er werd gevreesd voor een veldslag, maar zover zou het niet komen.[38]

Over het kamp van Meldert zijn we uitzonderlijk goed ingelicht, vooral dankzij drie (anonieme) manuscriptkaarten, die alle digitaal geraadpleegd kunnen worden. Een kaart bevindt zich in staatsarchief van Marburg (Hessen),[39] de twee andere in het Britse Royal Collection Trust (RCT).[40] Deze laatste zijn volgens de overlevering afkomstig van de hertog van Cumberland.[41] Vooral de grootste RCT-kaart toont in detail de posities van de geallieerde regimenten, de kwartieren waar de verschillende bevelhebbers verbleven en een overvloed aan lokale geografische details. De kaart meet 29,1 x 77,4 cm, de legende is in het Duits en draagt de datum 30 mei 1707.[42] Zie afb. 9. (middenpagina's 14 en 15)

De bovenkant van de kaart is, zoals destijds gebruikelijk, gericht naar de kant van de vijand, het zuiden. Het kamp strekte zich uit over een afstand van meer dan elf kilometer, vanaf de kerk van Tourinnes-la- Grosse tot aan de Grote Gete, ten zuiden van de dorpskom van Hoegaarden. Het leger kampeerde volgens de regels in twee linies. De ruiterij (weergegeven in het rood) en de dragonders (blauw) stonden op de vleugels, in Hoegaarden en tussen Tourinnes-la-Grosse en Beauvechain. De infanterie stond in het midden, tussen Meldert en Beauvechain. Achter de tweede linie, ten noorden van de wijk Meer (Meldert) stond de Staatse artillerie, en even verderop, ten noorden van Beauvechain, nabij de Waverse Steenweg, bevond zich het Engelse artilleriepark.

De troepensterkte van het geallieerde leger bedroeg 96 bataljons en 162 eskadrons, d.w.z. ongeveer 62.500 infanteriesoldaten en 24.500 ruiters. De Staatse artillerie beschikte over 60 kanonnen, de Engelse over 44.[43]

Het hoofdkwartier van Marlborough was gevestigd midden in de tweede linie, op het kasteel van Meldert, dat bewaakt werd door een infanteriebataljon. Kort bij het kasteel logeerde luitenant-generaal Orkney, vertrouweling van de hertog en ook kolonel van het befaamde infanterieregiment *Royal Scots*;[44] hij had zijn kwartier ingericht in het thans verdwenen Hof ten Berge, aan de Hoelenberg, gelegen ten zuiden van de kerk, aan de overkant van de Menebeek (litt. L op de kaart).[45]

---

[37] Het Franse leger telde 195 eskadrons en 124 bataljons (DigAM, Bd. 13/198); voor het geallieerde leger, zie verder.
[38] Murray, vol. 3, 383-387 ; kranten *Nouvelles extraordinaires de divers endroits* en *Gazette de Rotterdam,* 7-9 juni 1707.
[39] DigAM, WHK, 13/199. Raadpleegbaar op: Digitales Archiv Marburg - Das DigAM Projekt - Ausstellung: Digitalisierungsprojekt Wilhelmshöher Kriegskarten (WHK)
[40] Royal Collection Trust (RCT), Military Maps, RCIN 725095 en 725096.a.; zie resp. https://militarymaps.rct.uk/sites/default/files/collection-online/d/9/657046-1485953927.jpg en https://militarymaps.rct.uk/sites/default/files/collection-online/8/2/657047-1485953955.jpg
[41] William Augustus, hertog van Cumberland (1721-65) was de zoon van koning George II van Groot-Brittanië.
[42] Datum volgens de Juliaanse kalender ("Oude Stijl"/O.S.) die tot ruim in de achttiende eeuw gebruikt werd in de meeste protestantse landen en tien dagen voorafgaat aan onze huidige, Gregoriaanse kalender (Nieuwe Stijl/N.S.). De plattegrond geeft de situatie van 6 juni 1707 weer.
[43] Slagorde 6 juni 1707, DigAM, WHK, 13/200; slagorde 28 juni 1707, RCT Military Maps, 725076 (met verkeerd jaartal 1706).
[44] George Hamilton, graaf van Orkney (1666-1737), luitenant-generaal.
[45] Volgens de kaart was deze hoeve gesitueerd langsheen de huidige Processieweg.

Luitenant-generaal Von Bülow,[46] die het bevel voerde over het leger van Hannover, logeerde in Tourinnes-la-Grosse, in de monumentale Franche Comté hoeve of in de daarnaast gelegen hoeve van de Jezuiëten (litt. P). De graaf van Lottum,[47] opperbevelhebber van het leger van Pruisen, verbleef wellicht het hof van Honsem (litt. M). In Hoegaarden logeerden de graaf van Tilly,[48] die de geallieerde ruiterij aanvoerde en de hertog van Württemberg-Neuenstadt, bevelvoerder van de Deense troepen in Engelse dienst.[49] De vijf Nederlandse gedeputeerden te velde,[50] die voor elke actie van het Staatse leger hun fiat dienden te verlenen, logeerden in l'Écluse (Sluizen), dat net voor de eerste linie lag.

De kaart toont ook duidelijk de vandaag lang vergeten verdedigingslinie uit 1694, tussen Meer (Meldert) en Les Burettes (Beauvechain), dwars over de huidige taalgrens.

10- De hertog van Württemberg-Neuenstadt, bevelvoerder van de Deense troepen, logeerde in Hoegaarden. Anoniem olieverfschilderij.

Niet vermeld op deze kaart is het kwartier van Ouwerkerk, de bevelvoerder van het Staatse leger. Dit is wel aangeduid op de kaart van Marburg: het was gevestigd in het omwalde klooster Mariadal van Bogaarden, dat ten noorden van Hoegaarden ligt, langsheen de baan naar Tienen. Zie afb. 11.

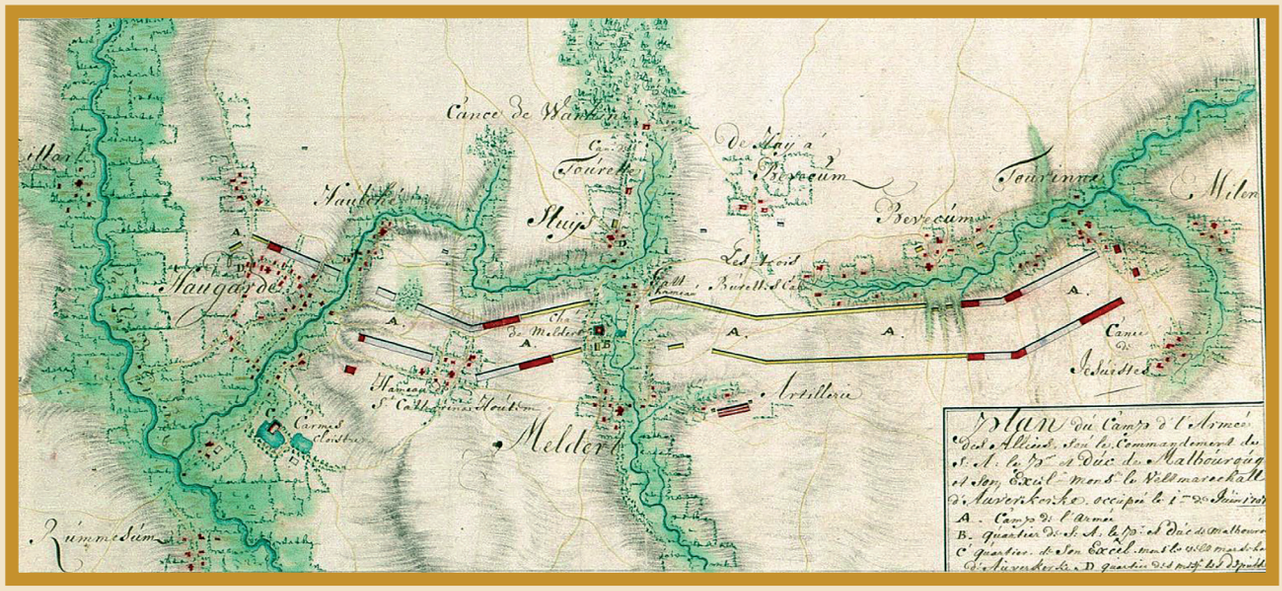

11- Plattegrond van het geallieerde kamp van Meldert, 1 juni - 10 augustus 1707. Linksonder het klooster Mariadal. Manuscriptkaart, anoniem. DigAM, WHK, 13/199.

[46] Cuno Josua Von Bülow (1658-1733).
[47] Carl Philipp, graaf van Wylich en Lottum (1650-1719).
[48] Claude-Frédéric 't Serclaes, Graaf van Tilly (1648-1723).
[49] Carl Rudolf von Württemberg-Neuenstadt (1667-1742); het Deense hulpkorps was ca. 12.000 man sterk.
[50] Het waren: Godard van Reede, Johan van Vrijberghe, Sicco van Goslinga, Ferdinand van Collen en Adriaan van Borssele.

12- De heer van Ouwerkerk, bevelvoerder van het Staatse leger. Geëtste prent, J. Smith. Amsterdam, Rijksmuseum, RP- P-OB-105.990.

13- Het klooster Mariadal in 1655. Kaartboek abdij van Park. Algemeen Rijksarchief, Verzameling Kaarten en plattegronden in Handschrift. Reeks II, 8186, 58.

De geallieerden zouden van 1 juni tot 10 augustus in het kamp van Meldert verblijven.

De dagelijkse activiteiten in het kamp zijn overvloedig gedocumenteerd in de dagboeken, brieven en krantenartikels.

Van de dag van aankomst tot aan zijn vertrek zou Marborough er een groot aantal brieven en missiven schrijven. De gedrukte uitgave van officiële briefwisseling met vorstenhuizen, diplomaten en legeraanvoerders vanuit Meldert beslaat niet minder dan 124 bladzijden.[51] Daaraan moet nog de correspondentie worden toegevoegd met hertogin Sarah en lord Godolphin[52] over private en binnenlandse aangelegenheden.[53]

De eerste bekommernis van Marlborough was de discipline in het kamp. Hij beloofde de Staten van Brabant om het land, buiten de noodzakelijke foerageringen, zoveel mogelijk te sparen en de excessen van foerageurs en kampvolgers streng te bestraffen.

Van de eerste weken in het kamp maakte de hertog gebruik om uitvoerig zijn troepen te schouwen, die in opperbeste conditie werden bevonden.

De vijandelijkheden met Frankrijk beletten de hertog niet om in Parijs spiegels te kopen voor zijn paleis, die met bemiddeling van Vendôme veilig geleverd werden in Brussel.

De zomer van 1707 was erg wisselvallig. Een hevige storm met zware regenval midden juni (zie verder) werd gevolgd door een hittegolf. De hertog schreef aan Sarah dat de hitte in het kamp ondraaglijk was, nog erger dan in Spanje, wat hem eraan deed denken om in Blenheim een ijskelder te laten bouwen, een aangename gedachte bij deze temperaturen zo schreef hij. In de laatste week van juli sloeg het weer opnieuw om. Door de onophoudelijke regens kon Marlborough zijn kwartier amper verlaten en stonden de paarden tot aan de buik in de modder. Hij had echter besloten in het kamp te blijven zolang er foerage was. In afwachting nam de hertog zich voor in Spa de waters te gaan gebruiken, die hij beter vond dan die in Engeland.

Inmiddels baarden de militaire operaties in het buitenland de hertog grote zorgen. In een brief aan Karel VI betreurde hij de geallieerde nederlaag bij Almansa in Spanje (25 april 1707) en de doorbraak van het Franse leger onder veldmaarschalk Villars aan de Rijn. Als een rode draad door de correspondentie loopt de verwachting van een goede afloop van de veldtocht in de Provence. Op 12 juli vernam hij tot zijn vreugde dat de Britse vloot via Lissabon onderweg was naar Toulon. Op 26 juli liet prins Eugeen hem weten dat hij de Var was overgestoken. Daarna volgde een lange periode zonder nieuws, wat het ergste liet vermoeden. Op 7 augustus besloot de hertog alles in gereedheid te brengen om het kamp te verlaten. In een brief aan de burgemeester van Leuven vorderde hij tweehonderd arbeiders om te werken aan de Dijle te Heverlee, zodat pontons over de rivier konden gelegd worden. De arbeiders moesten zich onverwijld aanmelden bij kwartiermeester Cadogan in het kamp van Meldert. Op 9 en 10 augustus verstuurde de hertog de nodige marsorders voor het leger en werd het kamp opgebroken.

Informatie over de veldtocht en het kamp zijn ook te vinden in brieven en dagboeken van officieren en zelfs van gewone soldaten.

Onze landgenoot markies de Merode,[54] die in 1705 van het Franse kamp was overgelopen naar dat van de geallieerden, besteedde aan de veldtocht van 1707 geen aandacht, maar deelde wel een (zoveelste)

sneer uit naar Marlborough: "*L'année 1707 se passa* (...) *sans grands évènements; seulement elle fut utile, comme toutes les autres, à la bourse du duc de Marlborough*".[55]

Gedeputeerde te velde Sicco van Goslinga schrijft over het kamp van Meldert: "*Nous demeurames au dela de deux mois dans ce camp à manger et à boire*". Vooral een bezoek aan het voormalige slagveld van Landen, dat na veertien jaar nog steeds bezaaid is met beenderen, was hem bijgebleven: "*Je vis à l'occasion d'un grand fourrage le champ de bataille de Landen: les os, dont les champs* étaient *encore parsemés, marquoient combien elle avait été meurtrière*".[56]

Soldaat Matthew Bisshop van het Engelse regiment *Webb*, herinnerde zich van de veldtocht vooral de onwil van de Staatse generaals om slag te leveren en de vele uitputtende marsen in de regen, waarbij de mannen moesten afstijgen van hun paarden, hun schoenen verloren in de modder en zich verwarmden met het drinken van brandewijn.[57]
Ook luitenant-kolonel Blackader schrijft over de marsen en het slechte weer. Op 14 juni 's avonds maakte hij in het kamp van Meldert een van de ergste stormen uit zijn leven mee: in de hagel, wind en regen waaiden tenten weg en veranderden holle wegen in kolkende rivieren. Maar met God als onze beschermheer, schreef de diepgelovige Blackader, moesten we niets vrezen. Blackader beschrijft verder een troepenschouwing die voor zijn regiment vlekkeloos verliep en waarvoor hij zeer tot zijn genoegen, een compliment kreeg van zijn generaal. [58]

Soldaat John Deane van de *First Guards* beschrijft deze storm, die plaatsvond net voor taptoe, omstreeks zeven uur 's avonds en waarbij tenten werden gescheurd, bedden wegdreven in een vloedgolf die een watermolen zou hebben kunnen aandrijven.[59]

Ook John Millner, sergeant bij het infanterieregiment *Royal Irish*, heeft het in zijn dagboek over de storm en over een troepenschouwing door de hertog, waarbij alle Britse korpsen salvo's afvuurden op commando's gegeven met vlaggen en tromgeroffel. Millner voegt er nog aan toe dat het leger twee dagen foerageerde tot aan de Dijle nabij Leuven, "*where grass was most plenty*".[60]

---

[51] Murray, vol. 3, 386-510.
[52] *Lord Treasurer* Sidney Godolphin (1645-1712), de belangrijkste raadgever van koningin Anna, was een persoonlijke vriend van Marlborough.
[53] Coxe W., *Memoirs of John Duke of Marlborough with his original correspondence*, vol. 2, Londen, 1818, 240-292.
[54] Jan Filips Eugeen van Merode (1674-1732).
[55] *Mémoires du feld-maréchal comte de Mérode-Westerloo*, ed. Brussel, 1840, vol. 2, 11.
[56] Evertsz U. en Delprat G., *Mémoires relatifs* à *la Guerre de Succession d'Espagne de 1706-1709 et 1711 de Sicco van Goslinga*, Leeuwarden, 1857, 34-35.
[57] Atkinson C., 'One of Marlborough's men: Matthew Bisshop of Webb's', *Journal of the Society for Army Historical Research*, 96 (1945), 162.
[58] Crichton A., *The life and diary of Lieut. Col. J. Blackader fo the Cameronian regiment*, Edinburgh 1824, 300-301.
[59] Falkner J., *Marlborough's wars. Eyewitness Accounts 1702-1713*, Barnsley, 2005, 123.
[60] Millner J., *A Compendious Journal of all the Marches, Famous Battles, Sieges (…) began A.D. 1704 and ended in 1712* (…), Londen 1733, ed. Uckfield, 2004, 198-200.

De graaf van Ailesbury,[61] die in Brussel woonde, schrijft in zijn memoires dat Marlborough zijn intrek genomen had in "*an old Castle called Meldort seven leagues off on the right of Louvain*", waar hij hem in augustus ging opzoeken. De hertog zelf was "*poorly lodged*" (in het kasteel), zodat Ailesbury een onderkomen moest zoeken in het kwartier van Ouwerkerk in Hoegaarden. De diners volgden mekaar op: bij Orkney, Marlborough, Ouwerkerk en bij lord Albemarle die met zijn vrouw in Tienen verbleef.[62]

In vele tientallen krantenartikelen werd uitvoerig bericht over het kamp, vooral over de troepenschouwingen, de foerageringen en verschillende bloedige confrontaties met de vijand.[63]

14- Borstplaat van Duitse makelij, van het type geleverd in het kamp van Meldert in 1707

Een algemene monstering van de troepen begon op 10 juni en duurde meer dan twee weken. Eerst werden de Britse troepen geschouwd, daarna kwam het Staatse leger aan de beurt. Op 20 juni schouwde de hertog de ruiterij en de dragonders van de eerste linie. De ruiters droegen daarbij nieuwe kurassen, die daags voordien in het kamp waren geleverd uit een bestelling van duizend stuks, aangevoerd via de waterwegen vanuit Frankfurt.

De foerageringen vonden plaats in een uitgestrekt gebied. Het aantal paarden en lastdieren in het kamp kan geraamd worden op ongeveer 50.000. Om in de enorme behoefte aan hooi, haver en stro te voorzien was een oppervlakte van minstens 300 à 400 hectare per dag vereist.[64] De paarden die niet direct nodig waren, liet men grazen op de weiden, soms tot ver buiten het kamp. Zo graasden de artilleriepaarden in 1707 in het Hageland, langs de Demer in de omgeving van Diest. Voor de bewaking ervan werd 1.600 man ingezet, want de vijand lag op de loer.

Het roven van paarden was een vrijwel dagelijkse bezigheid, waarbij kleine legereenheden ("partijen") uitgestuurd werden die soms tot ver in vijandelijk gebied doordrongen. Op 14 juli werden in het kamp van Meldert 82 paarden binnengebracht, geroofd bij de Fransen. Soms liep het daarbij mis. Zo moesten de geallieerden op een keer de benen nemen terwijl ze door de Fransen tot in Jodoigne werden achtervolgd.

De foerageringen zelf waren grootschalige ondernemingen, die over steeds grotere afstanden werden uitgevoerd, naarmate de velden in de omgeving van het kamp uitgeput raakten. Zo werd niet alleen gefoerageerd in de omgeving van Leuven, Landen, Zoutleeuw en Diest, maar ook in het hele gebied tussen Groenendael (Hoeilaart) tot Sint-Truiden. Een typische, grote foeragering vond plaats op 28 juni, waarbij de linkervleugel met 2.000 infanteriesoldaten en 500 ruiters naar Sint-Truiden trok en de rechtervleugel naar Voskapel.

15- Foeragering. Wandtapijt (detail) door J. De Vos naar een ontwerp van J. De Hondt, ca. 1700. Paleis Schleissheim, München.

[61] Thomas Bruce, tweede graaf van Ailesbury (26 September 1656 – 16 December 1741).

[62] *Memoirs of Thomas, Earl of Ailesbury,* ed. Westminster, 1890, vol. 2, 604-605.

[63] Naast de toonaangevende *Europische Mercurius* werd voor het volgende overzicht geput uit volgende kranten: *Nouvelles extraordinaires de divers endroits*, *Gazette de Rotterdam, Avec privilège de nos-seigneurs les Etats de Hollande et de West-Frise, Oprechte Haerlemsche courant, Opregte Leydse courant, Amsterdamse courant.*

[64] De literatuur gaat uit van een dagelijkse oppervlakte van75 m^2 per paard/per dag, een minimum omdat bij het foerageren een grote oppervlakte door de paarden werd vertrappeld.

Op 4 juli moest het leger een tandje bijsteken, om de boeren voor te zijn, aangezien “de rog rijp wert, en de boeren deselve beginnen af te snijden en in de steden te salveren”.

De foerageringen hadden het beoogde resultaat, zoals blijkt uit een krantenbericht stelde “Wy hebben noch geen gebreck, maer alle levensmiddelen in overvloet, soo voor Menschen als Beesten”. Op 18 juli waren er in het geallieerde kamp voldoende voorraden voor veertien dagen. In het Franse kamp van Gembloux raakten ze daarentegen stilaan uitgeput en moest Vendôme droge foerage laten aanvoeren uit de magazijnen. Een Franse aanslag op het geallieerde hooimagazijn bij een stadspoort van Brussel mislukte, waarbij de soldaat die “*une fusée*” op de hooiberg had gegooid, werd gedood.

Bij vele operaties kwam het tot een bloedig treffen. De kranten berichtten volop over deze “*petite guerre*”. Zo verraste een Deense luitenant een Franse partij in een herberg nabij Leuven, waarbij zeven man werden gedood en 28 gevangengenomen. Op 12 juli werd hevig gevochten. Bij Hanuit viel een partij van 300 ruiters zestig Franse dragonders en enkele huzaren op het lijf, waarvan er een aantal gedood werden en waarbij de paarden die ze eerder van de geallieerden hadden geroofd, werden heroverd. Dezelfde dag werden dertig Franse dragonders uit het garnizoen van Namen aangevallen, waarvan er enkele officieren en twaalf man gevangengenomen werden. Een ander gevecht tussen Namen en het Franse kamp zou voor de geallieerden slecht aflopen: 46 ruiters, aangevoerd door een kornet, raakten slaags met Franse dragonders en huzaren in een gevecht van een half uur, waarbij tien Fransen sneuvelden en de helft van de geallieerden, waaronder de kornet.

Bij vele van dit soort acties worden huzaren vermeld. Huzarenkorpsen vinden hun oorsprong in Hongarije, maar bij het einde van de zeventiende eeuw doken ze in alle continentale legers op. Ze werden eerst gerekruteerd in Hongarije, nadien ook in Duitsland en in het Luikse. Huzaren vochten te paard en waren rijkelijk uitgedost met bontmutsen, nauw aansluitende broeken en uniformen met dubbele rijen knopen, verbonden door tressen. Ze waren bewapend met karabijnen en kromzwaarden. Hun dure uitrusting stond in schril contrast met hun reputatie. Volgens Cadogan waren het niets minder dan rovers te paard. In een reguliere veldslag waren ze van weinig waarde, ze werden vooral ingezet voor razzia’s in vijandelijk gebied. Daarbij moesten ze vooral munitie- en voedselkonvooien aanvallen, om de bevoorrading van de vijand te verstoren. Huzaren hadden de reputatie onbetrouwbaar te zijn: het waren notoire overlopers. Deserteurs uit Franse huzarenregimenten werden met open armen ontvangen in de geallieerde huzarenregimenten en omgekeerd.

In het kamp van Meldert waren ze alomtegenwoordig. Een tekening van Marcellus Laroon, gedateerd 1707, toont twee huzaren in een zoetelaarstent in het kamp. Zie afb. 17.

De kranten stonden bol van berichten over de huzaren. Bijzonder populair was een zekere kolonel Bellaritz, die in het kamp van Meldert het bevel kreeg over een regiment huzaren van zes complete compagnieën “schoon en wel gemonteerd volck” (1.000 man). Bellaritz kreeg zelfs toestemming van de keizer om alle Duitsers en Hongaren, die van het Franse kamp zouden overlopen naar zijn regiment, een “generaal pardon” te verlenen. In de loop van juli vervoegden vele Franse huzaren het geallieerde kamp. De officieren die geen Hongaren waren, moesten hun huzarenkledij inleveren en hun commissies afstaan. Het regiment van Bellaritz zou zich bijzonder laten gelden in vele, soms dagenlange acties tot diep in vijandelijk gebied. Daarbij worden paarden geroofd en gevangenen gemaakt. Zowel in eigen rangen als bij de vijand vielen daarbij vaak doden en gewonden.

Maar het was niet altijd kommer en kwel. Er werd ook volop gefeest en gedineerd. Op 27 juni reed Marlborough naar het kasteel “*van Ever* (Heverlee) *om by de Hertoginne van Aremberg het middagmael te houden*”. Op 11 juli genoten gedeputeerden en generaals het middagmaal bij de graaf van Lottum om de geboortedag van de koning van Pruisen te vieren. Op 14 juli gingen Marlborough en Ouwerkerk op visite bij de graaf van Albemarle te Tienen. Marlborough “*régala splendidement plusieurs généraux*”
naar aanleiding van de geboortedag van de koningin van Groot-Brittannië op 28 juli,[65] waarbij in het kamp musket- en kanonschoten werden gelost.

[65] De krant in kwestie vergiste zich, want het ging om de verjaardag van het huwelijk van koningin Anna met George van Denemarken op 28 juli 1683.

Feesten en dineren kon ook gevaarlijk zijn: op 20 juli brak er brand uit in de keuken van de gedeputeerden te velde, die een nieuw onderkomen moesten zoeken in Tienen.
Het is opvallend dat in de correspondentie en de talloze krantenartikelen met geen woord wordt gerept over een wel bijzonder grimmig aspect van het kampleven: de terechtstelling van deserteurs. Gegevens hierover zijn alleen te vinden in de verslagen van de krijgsraden. Wat dit onderwerp betreft, beschikken we voor het kamp van Meldert in 1707 over een bijzonder uniek document: een tekening van de ophanging van deserteurs, van de hand van de Engelse kapitein Marcellus Laroon.

Marcellus Laroon

Soldaat, zanger, acteur, tekenaar, vechtjas, dronkenlap en rokkenjager ... al deze adjectieven volstaan nauwelijks om het lange en tumultueuze leven samen te vatten van Marcellus Laroon.

Hij werd geboren in Bow Street, Londen in 1679 in een kunstenaarsgezin. Zowel zijn vader als zijn broers tekenden, schilderden en musiceerden. In 1697 stuurde zijn vader hem naar Venetië, waar hij Veronese en Titiaan bestudeerde, maar ook kennis maakte met de Venetiaanse opera. Na zijn terugkeer in Londen sloot hij aan bij een theatergezelschap. Vertrouwd met bals en maskerades en begiftigd met een krachtige stem, was hij in de beroemde theaters van Drury Lane een graag geziene figuur tot hij in 1707 zijn leven een geheel andere wending gaf. "*I resolved to carry arms*" schrijft hij in zijn autobiografie, waarin hij de belangrijkste gebeurtenissen schetst van zijn militaire loopbaan, die met enige onderbrekingen, vijfentwintig jaar van zijn leven zou beslaan.

16- Marcellus Laroon. Zelfportret, ca. 1730. Olieverfschilderij. Yale Center for British Art, New Haven, Connecticut.

Marcellus had blijkbaar goede connecties. Bij het begin van de veldtocht van 1707 werd hij persoonlijk voorgesteld aan Marlborough, op het schip dat hen over het Kanaal bracht, waarna het gezelschap veilig aankwam in Holland. Marcellus had dienst genomen als kadet in het eerste regiment van de *Foot Guards*. In zijn autobiografie schrijft hij dat de campagne van 1707 verliep zonder enige veldslag of belegering. Slechts een markante gebeurtenis wordt vermeld: als vrijwilliger trok hij de wacht op voor het verblijf van Marlborough, en wou niet worden afgelost. Er waren immers geruchten van een aanslag op de hertog, wiens kwartier op enige afstand van het leger lag en alleen bewaakt werd door een garderegiment. De nacht verliep echter zonder incidenten. Hoogstwaarschijnlijk gebeurde dit in het kamp van Meldert. Het kasteel waar de hertog logeerde lag buiten de linies en werd slechts door een regiment bewaakt, zoals duidelijk te zien is op de plattegrond. Zie afb. 9. (middenpagina's 14 en 15)

In september 1707 werd Marcellus aangesteld als luitenant in het beroemde regiment *Royal Scots*, onder kolonel Orkney. In die hoedanigheid maakte hij in 1708 de slag bij Oudenaarde mee en het gevecht bij Wijnendale waar hij, getroffen door meerdere musketkogels, gewond raakte. Het jaar daarop nam hij deel aan het beleg van Doornik en de bloedige veldslag bij Malplaquet. In 1710 verplaatste het strijdtoneel zich naar Spanje. Marcellus verliet zijn regiment en reisde via Duitsland naar Genua, waar hij inscheepte naar Barcelona. De rest van de oorlog zou hij er dienstdoen als assistent kwartiermeester- generaal in het Engelse leger waar hij alweer meerdere velslagen meemaakt: Balaquer, Almenera, Saragossa en Brihuega, waar hij gevangengenomen werd. In 1712 keerde hij terug naar Engeland, werd lid van de Londense kunstacademie en tekende en schilderde tot in 1715, om vervolgens weer de wapens op te nemen totdat hij in 1732 als kapitein op rust gesteld werd. De rest van zijn leven zou hij wijden aan de schilder- en tekenkunst. Hij stierf in 1772, op de voor die tijd uitzonderlijk hoge leeftijd van 94 jaar. Van Marcellus Laroon zijn vandaag 123 werken bekend, olieverfschilderijen maar vooral tekeningen en schetsen, waaronder de twee tekeningen uit het kamp van 1707.[66]

Het oeuvre van Laroon weerspiegelt bij uitstek zijn eigen leefwereld en omvat vooral “galante” taferelen met musicerende en dinerende gezelschappen, alsook enkele bordeelscenes.

17- Interieur van een zoetelaarstent, met musicerende soldaten. Centraal en rechts, dansend met een prostituée, zijn huzaren afgebeeld, te herkennen aan hun kromzwaarden en bontmutsen.
Tekening door Marcellus Laroon, met onderschrift “in Flanders a market Tent in Camp M Laroon F.1707”.
Courtauld Institute of Art, Londen.

[66] Raines R., *Marcellus Laroon*, Londen, 1966. Smith J., *Nollekens and his time*, vol. 2, Londen, 1828, 255-274.

Zelf stond Laroon bekend als een ijdele vechtjas en dronkenlap. Volgens een tijdgenoot bleef hij tussen de veldslagen door tekenen en schilderen en kon hij met zijn vioolspel en zijn krachtige stem hele gezelschappen vermaken. Daarbij liep het soms uit de hand, zoals toen hij in een herberg tegen een meid die drank kwam brengen uitriep: "*Gd. Dm-mme my dear let me F.. you*", een tafereel en woorden die vereeuwigd werden op een tekening in rood krijt. [67]

De tekening (fig. 17) met de bordeelscene in het kamp van 1707 is allicht een perfecte weergave van alle ingredienten uit het leven van Marcellus Laroon: drank, muziek, soldaten en hoeren ...
Het temperament van de man verklaart ook dat hij een vreselijke gebeurtenis kon tekenen die hij zelf bijwoonde: de ophanging van deserteurs in het kamp van Meldert in 1707.

18- Tekening door Marcellus Laroon, met onderschrift "*at Meldert Camp 1707. public Execution of Deserters in Flanders.1707*". Privéverzameling, Meldert (België).

De tekening (fig. 18) toont een man die wordt opgehangen. Op last van de officier (links) te paard, trekt de beul aan een been van de ongelukkige om diens lijden te verkorten. Een andere veroordeelde wacht gelaten zijn beurt af, terwijl een dominee hem moed inspreekt. Op de achtergrond een vrouw, die haar tranen wist en een kind aan haar hand houdt: gaat het om de vrouw en kind van een van de veroordeelden?[68]
De tekst laat over de plaats en het tijdstip van het gebeuren geen enkele twijfel bestaan: het kamp van Meldert in 1707.

De tekening bevond zich sinds ca. 1970 in de bekende collectie Richardson (New York) en werd in 2022 geveild door het huis Christie's, waarna ze in een Belgische verzameling belandde.[69]

---

[67] Altena P. e.a., *Het verlokkend ooft.Proeven over Jacob Campo Weyerman*, Amsterdam, 1985, 211-213.
[68] Vrouwen van soldaten reisden vaak mee met de legertros, waar ze de kost verdienden met koken, wassen ...
[69] Veiling Christie's, New York, 28 januari 2022, lot 58. Deze tekening werd meermaals gepubliceerd, o.m. in Raines, 46 en Barnett C., Marlborough, Londen, 1974, 230-231.

Krijgsraden en executies in het kamp van Meldert

Doodstraffen en andere lijfstraffen waren dagelijkse kost in een legerkamp. Ook in Meldert werden zowel door de Fransen als door de geallieerden tal van terechtstellingen uitgevoerd.

In het Franse kamp van Meldert in 1693 vond zelfs een collectieve executie plaats: "*C'est aujourd'hui un jour de grande séverité. On pend trois cavaliers, deux soldats et un ou deux vivandiers, les uns pour avoir esté en maraude, et les autres pour avoir passé les gardes et fourragé contre la deffence qui en avoit esté faite* "[70]

Ook in het Engels leger golden destijds strenge straffen. Wie zich honderd pas buiten het kamp waagde, werd beschouwd als *maraudeur* en bestraft met ophanging. Wie kerken of kloosters plunderde of lokale bewoners beroofde, onderging dezelfde straf. Voor kleinere vergrijpen werd de veroordeelde door de beul gegeseld, op een houten paard gesteld of moest hij spitsroeden lopen.

De straffen werden uitgesproken in de krijgsraden. De krijgsraad van het regiment (*regimental court martial*) kon weliswaar lijfstraffen uitspreken maar alleen de algemene krijgsraad (*general court martial)* was bevoegd voor de doodstraf. Algemene krijgsraden werden in regel viermaal per week gehouden. De executies dienden 's anderendaags te worden voltrokken. Desertie werd bestraft met ophanging. De galgen werden opgesteld in het kamp, aan het hoofd van elk regiment. Als opperbevelhebber beschikte Marlborough over het recht gratie te verlenen, wat hij vrijwel altijd deed als daarom door werd verzocht door de bevelvoerende officieren of manschappen van het regiment.

Wanneer meerdere soldaten gelijktijdig veroordeeld werden, werd soms overgegaan tot lottrekking waarbij een man gratie kreeg en de overige werden geëxecuteerd. En soms, als de nood aan soldaten hoog was, werd collectief gratie verleend aan deserteurs.[71]

Maar wie waren dan de terechtgestelden afgebeeld op de tekening van Marcellus Laroon?

We zochten hun namen in de notulen van de algemene krijgsraden, gehouden in het kamp van Meldert in 1707. Deze notulen worden bewaard in het archief van de hertog van Marlborough - de zogenaamde *Blenheim Papers* - dat zich in de British Library (Londen) bevindt. Ze bevatten een gedetailleerde weergave van de verhoren, de getuigenissen en de vonnissen met betrekking tot soldaten die beschuldigd werden van desertie.

In de krijgsraad van 18 juni[72] worden de soldaten **David Latty**, **Joseph Bennet** en **John Godfrey** schuldig bevonden aan desertie en ter dood veroordeeld. Enkele andere mannen kregen gratie of werden vrijgesproken bij gebrek aan bewijs. David Latty (regiment Argyle) was een jaar eerder in Brussel dienst getreden van het regiment. In mei verliet hij het kamp nabij de abdij van Park, waar hij alleen zijn musket en uitrusting had achtergelaten. Joseph Bennet (regiment Tatton) deserteerde uit verschillende regimenten telkens nadat hij soldij had ontvangen, om vervolgens opnieuw aan te monsteren in een ander regiment, onder het voorwendsel dat hij van de Fransen was overgelopen. John Godfrey (regiment Meredith) verklaarde dat hij tijdens een mars van Gent naar Brussel dronken raakte en in slaap viel, waarna hij terug naar Gent trok, waar hij een lokale vrouw ten huwelijk had gevraagd.[73]

---

[70] Brief van de Luxembourg aan Lodewijk XIV, kamp van Meldert, 17 juni 1693. Fonck B., *Le maréchal de Luxembourg et le commandement des armées sous Louis XIV*, Seyssel, 2014, 337.
[71] Stansfield, 160-214.
[72] Het is onduidelijk of de data van de krijgsraden in O.S. dan wel in N.S. zijn gesteld.
[73] British Library, Add MS 61371, 152-156.

In de krijgsraad van 29 juni werden opnieuw drie mannen ter dood veroordeeld wegens desertie: **Thomas Meredith**, **William Jolly** en **Richard Reynolds**. Thomas Meredith (regiment Sabine) trad in dienst twee dagen na de slag bij Ramillies; al na tien dagen gaf hij tijdens een mars zijn wapens aan een kameraad en nam hij de benen, onder het voorwendsel water te gaan halen. William Jolly (regiment Howe's) verliet het kamp nadat hij zijn soldij had ontvangen maar liep tegen de lamp in Tienen, waar hij werd aangetroffen in burgerkleren en de "kanten" kokarde van zijn hoed had getrokken. Richard Reynolds (regiment Tatton) was in de vorige winter als vrijwilliger gerecruteerd in Newbury (Berkshire) en had daarbij een gouden "*guinea*" gekregen; hij deserteerde meermaals: eerst in Reading, nog voor hij het kanaal overstak en waarvoor hij gratie kreeg, en vervolgens in Sas van Gent.[74]

In de algemene krijgsraden van 19 en 20 juli werden **Matthew Parker**, **Samuel Cantwell**, **John Brown James Steel** ter dood veroordeeld wegens desertie. Matthew Parker en Samuel Cantwell, beide van het regiment North and Grey, werden betrapt in Oostende met valse paspoorten en via Gent naar het kamp van Meldert gebracht. Ze verklaarden dat ze door de Fransen gevangengenomen werden en de weg naar het kamp niet hadden kunnen terugvinden. Het mocht niet baten, evenmin voor John Brown (regiment Orkney), die eveneens in Oostende werd gevat. James Steel (regiment Ingoldsby) verklaarde te zijn beroofd en zonder kleren achtergelaten nabij Antwerpen, waar hij door een partij geallieerden werd opgemerkt in het gezelschap van een Vlaamse vrouw die hem geld had beloofd om opnieuw kleren te kunnen kopen.[75]

De twee terechtgestelden op Laroon's tekening zijn misschien wel Matthew Parker en Samuel Cantwell. Het waren de enige twee die behoorden tot eenzelfde regiment die op dezelfde dag werden opgehangen. Volgens de slagorde van 1707 stonden de tenten van dit regiment ook in de onmiddellijke buurt van de *foot guards*, het regiment van Marcellus Laroon.

Marlborough maakte in vele gevallen gebruik van zijn recht om gratie te verlenen aan deserteurs: aan hogervermelde William Jolly omdat hij pas in dienst was en erg berouwvol leek, aan Thomas Roberts omdat hij een oude soldaat met een goede staat van dienst was, aan William Gray wegens "krankzinnigheid" en aan John Lodge omdat hij nog geen 18 jaar oud was.

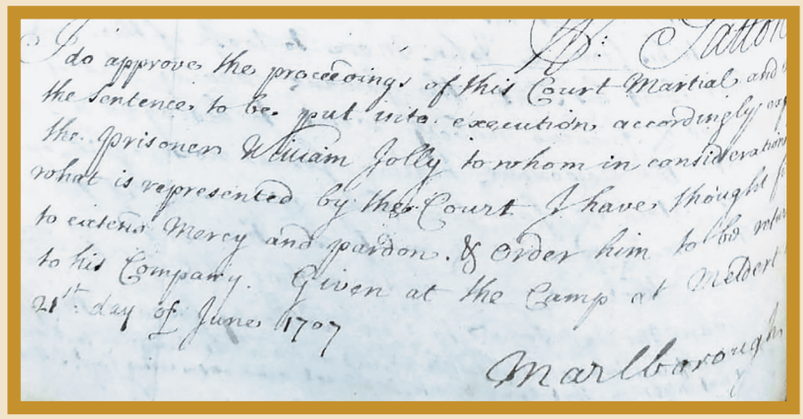
I do approve the proceedings of this Court Martial, and
the Sentence to be put into execution accordingly on
the Prisoner William Jolly to whom in consideration
what is represented by this Court I have thought fit
to extend Mercy and pardon. & Order him to be restored
to his Company. Given at the Camp at Meldert
21st day of June 1707
Marlborough

19- Marborough verleent genade aan William Jolly.
Kamp van Meldert, 1 juli 1707 (21 juni 1707 O.S.).
British Library, Add MS 61.371.

Bovendien werd op 19 juli in het kamp van Meldert een algemeen pardon afgekondigd voor deserteurs die voor 1 september zouden terugkeren naar hun regiment.[76] Het heeft voor de tien al veroordeelde mannen niet meer mogen baten in deze tijden waarin de grens tussen leven en dood wel erg smal kon zijn.
De tien terechtgestelden hebben in de akkers en beemden rond Meldert hun laatste rustplaats gevonden. Protestantse soldaten werden meestal in het kamp zelf begraven. Bij eventueel archeologisch onderzoek is het aangewezen hiermee rekening te houden.[77]

[74] British Library, Add MS 61371, 159-161.
[75] British Library, Add MS 61371, 164-165.
[76] British Library, Add MS 61336, 124-128.
[77] In 2023 kwam een skelet aan het licht in Eine (Oudenaarde), op de plaats waar zich in 1708 een geallieerd kamp bevond.

Reacties

op Alpaidis 2023/4

Het schepencollege van Hoegaarden trof maatregelen ter bescherming van **funerair erfgoed** (nu voor de begraafplaatsen Walestraat en Hoksem). Er gaat aandacht naar grafmonumenten die verwijzen naar oude brouwersgeslachten. De zerk van de familie Tomsin-Dotremont (en nakomelingen) blijft behouden en wordt door de gemeente onderhouden. Hij herinnert aan de brouwerijen Tomsin (opgevolgd door Celis) én Dotremont (Den Duc), beide op de Vroente. Het gaat om het oudst bestaande graf, uit 1887. Het is ooit overgebracht van de oude begraafplaats naast de kerk, naar het nieuwe aan de Walestraat.

Ook op de begraafplaats van Hoksem worden enkele zerken voorzien van een bordje "Funerair Erfgoed". Het gaat om vijf zerken, waaronder het oudste aanwezige stenen kruis, verwijzend naar oudstrijder Urbain-Sylvain Smets: "Overleden op het ereveld te Torhout op 26 mei 1940". Op de verschillende begraafplaatsen kunnen onze deskundige medewerkers interessante ornamenten (die niet door de families zijn opgeëist) recupereren voor hergebruik. Ze worden bewaard bij de gemeente.

Bij de inventaris van **beeldhouwwerk** uit de Sint-Catharinakapel in Hauthem *(Alpaidis 2023/4)* deze aanvulling: schilderijen op de zijaltaren zijn van de hand van Julia Ausloos, die een textielwinkel uitbaatte *op de beek* – vandaag de wereldwinkel. "Tante schilderde dat werk, een kruisigingstafereel, in opdracht van pastoor Verhoeven", vertelt Christiane Ausloos. "Ze vond inspiratie bij een van de staties van de kruisweg in de kapel van Mariadal. Zuster Rafaël (Irma Warnau), die de muurschilderingen in de inkomhal van het klooster maakte, was haar leermeesteres." De pastoor had Julia gevraagd om het werk klaar te hebben tegen Hauthem-kermis, maar zelf vond ze dat er een 'finishing touch' nodig was. Om die redenen wilde ze er haar handtekening niet onder. Het was Freddy Mannaerts die er later *J. Ausloos* bij plaatste.

Twee **kunstwerken** uit het gemeentehuis (voor de renovatiewerken) kregen onlangs een nieuwe bestemming, namelijk in de gemeentelijke bibliotheek. Het gaat om een schilderij "La Pluie" van Charles Pry en om "Corrida" van Emile Salkin. Op de rugzijde van dat laatste doek is een proef aanwezig van een ander werk van Salkin, dat nu in het *Musee de l'Art Wallon* in Luik hangt. De beide schilderijen behoren tot een reeks, eigendom van de Staat, die in 1961 contractueel in erfpacht is gegeven aan de gemeente Hoegaarden. Andere schilderijen en tekeningen staan in de reserve voor verder onderzoek. Tegen Palmzondag 2024 plant Toerisme Hoegaarden een kunsttentoonstelling met heel ander werk, nl. dorpszichten en landschappen uit Hoegaarden, van privé bezitters.

Het archiefwerk in zaal Grand Cru spitst zich nu onder andere toe op de inventaris van **herbergen** en andere horecazaken uit het verleden. Daarbij wordt uitgegaan van de rekeningen van brouwers Nijs en Van Nerum uit 1850-1859, de oplijsting uit 1920 in de "Annuaire des commerçants et industriëls", een inventaris in *Alpaidis* door Georges Vandermolen in 1967, plus latere lijsten, foto's en herinneringen. Het overzicht zal worden aangeboden online, voor verdere aanvulling.

Retouradres
Billen Raymond
Kalverstraat 24
3320 HOEGAARDEN

Driemaandelijks tijdschrift P802006
Afgiftekantoor 9550 HERZELE
februari, maart, april 2024

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

HET LIDGELD BEDRAAGT 20 EURO/JAARGANG
Wie minimum 50 euro stort wordt steunend lid, met vermelding in ons tijdschrift

Rekeningnummer vzw Hoegaards Erfgoed:
BE23 3630 8110 6891 BIC begunstigde: BBRUBEBB

BEZOEK ONS OOK OP FACEBOOK

WEBSITE: www.hoegaardserfgoed.be

INLICHTINGEN: hoegaardserfgoed@gmail.com

Inhoud Alpaidis 2024: februari, maart, april 2024

1. Voorpagina
2. Ten geleide
3-11. De legerkampen van Meldert (Hoegaarden) tijdens de Spaanse Successieoorlog (1705-1707)
door Erik Wauters
12. Mrs. Christian Davies alias Mother Ross
25. Krijgsraden en executies in het kamp van Meldert
27. Reacties op Alpaidis 2023/4
28. Inhoud

Met dank aan onze steunende leden:

Ereleden (100 euro)
Mr en Mevr Branson-Collin
Mevr Wed Creten(†)-Pirar

Steunende leden (50 euro)
Mr en Mevr Abbing-Creten
Abts Ben
Bouthé Irène
Dodion Maurice
Janssens (OPS Moja) Monica
Kinnaer Nestor
Klooster Mariadal Zusters Vereniging H. Hart
Laloup-Vandersmissen Ivan
Landsheere-Lefevre Marleen
Marchal Nicole
Michel Chris (Het Paradijs)
Sevenants-Dumoulin Daniel
Stienlet Georges
Taverniers Jean-Pierre
Tibo Consult Immo Tibo
Van der Bruggen Bart
Vandervelpen-Horion
Vanhulst-Herbots Arthur
Van Parijs-Goris Elisabeth